

HÁLDI

EN BIT AV
NORD-TROMS

NORD-TROMS
MUSEUM

Háldi

Nord-Troms Museum, 2025

Journalist: mangfoldskoordinator Andreas Collins

Utviklet i tråd med museumsetiske
og presseetiske prinsipper og normer

INNHold

s. 6 - Anastasiia fant ro og inspirasjon i mørketidslandet

s. 14 - Cecilie var med på å stenge Norge

s. 22 - Mannen bak historiens første Lyngen Pride

s. 29 - Sajje vil feire og utfordre sjøsamisk kultur

s. 38 - I sømmene til Hilde Lund

s. 50 - Kunstkrok

s. 53 - Et desentralisert tilbud for transpersoner

s. 60 - Alf Martin Jæger, en av våre fremste homoforkjempere

s. 69 - Regnbuesekkens farger og flammer

s. 73 - Bør det bli forbudt med personlig pynt?

HÁLDI

EN BIT AV NORD-TROMS

ET MAGASIN AV

NORDTROMS
MUSEUM

Anastasiia fant ro og inspirasjon i mørketidslandet

Anastasiia har etablert seg med smykkekreasjonene sine, og drømmer om å en dag åpne sitt eget butikklokale.
Foto: Andreas Collins

Anastasiia Kavun dro fra hjembyen, Zaporizhzhia, sammen med mannen da krigen blusset opp i Ukraina. Hun fant seg til rette på Storslett, og har blitt glad i Nordreisa, folkene og naturen her.

Etter hun var kommet på plass startet hun smykkebedriften «Mystisk Skog», som har blitt godt etablert i lokalmiljøet. Anastasiia og de unike produktene hennes har blitt kjent på Kronebutikken og en rekke markeder.

– Jeg ville skape noe magisk og mystisk, jeg liker mørket, skogmagiske skapninger og «forest core» generelt.

“Forestcore” er en estetikk som er inspirert av skogstematikk, jordnære farger og en tilknytning til naturen

Kan dra inspirasjon av alt

Kavun ble inspirert av Hilde Lund på Kronebutikken da hun hadde språkpraksis der.

Anastasiia kan dra inspirasjon av alt fra naturen til verdenshistorien. Hun tar i bruk tradisjoner fra hjemlandet, i tillegg til norske håndverkstradisjoner.

Hun søker også inspirasjon på internett, og idéene kan plutselig dukke opp. Når Kavun tar bussen til Tromsø kan hun dra inspirasjon av landskapet som glir forbi.

– Da får jeg idéer som å lage armbånd med mønster av stein, gress og himmel. Så har jeg en elev på arbeidspraksis som inspirerer meg. Det er også en god mulighet for henne å lære tradisjonelt håndverk, og bli kjent med norsk, samisk og kvensk kultur. Så introduserer vi ukrainsk kultur for nordmenn, sier Kavun.

Gjennom kunsten får Anastasiia uttrykke seg selv, formidle ukrainsk kultur og vise kjærlighet. Foto: Andreas Collins

Viser kjærlighet gjennom kunsten

Hun har vært interessert i kunst siden hun var liten, og lagde smykker for første gang i en alder av 10 år – da hun lagde et perlearmbånd til bestemoren. Senere tok hun utdanning innenfor kunstfeltet.

Gjennom smykkelagingen har

Anastasiia funnet en måte å uttrykke seg selv og få utløp for kreativiteten. Selv om hun har forbedret seg og lært flere teknikker, gir hun enda smykker i gaver til venner og familie.

– Dette er en måte for meg å vise at en person er kjær i mitt hjerte. Jeg legger min tid og sjel i hvert smykke, sier hun.

Det er flere motiver som er gjengangere i designene hennes. Motiver som ikke finnes på ordinære smykkebutikker.

– Jeg elsker uvanlige ting! Jeg lager smykker i form av fisk, fluesopp, øyne, sier smykkemakeren og forteller at mange av kreasjonene er av naturmateriale som tre, sølvleire, ametyst og til og med reinsdyrgevir.

Kavun forklarer at det er veldig viktig for henne å ta i bruk ukrainske tradisjoner i smykkelagingen. Mange av smykkene er i ukrainske mønstre og symboler. Hun trekker frem storken som et sentralt ukrainsk natursymbol.

– De beste smykkene jeg har laget er «sylyanka» i diverse farger, mønstre og former. Hvert område av Ukraina har sine egne sylyanka-mønster, sier Anastasiia og forklarer at det samme gjelder de tradisjonelle "vyshyvanka"-skjortene.

Et utrygt hjemland og et folk i splittelse

– Jeg kan ikke forestille meg hvor utrolig vanskelig det er å ha krig i hjemlandet. Hvordan opplever du situasjonen i dag?

– Det er veldig vanskelig å vite at det hver dag bombes med guidede luftbomber, artilleribeskytninger, posisjonskamper med fienden... Mennesker dør, vår nasjons blomster - patriotene som ofrer helse og liv. Hver morgen går jeg til Telegram-appen og leser nyhetene. Nå skyter russiske tropper fra de okkuperte områdene hjembyen min, og mange flere befolkede områder hver natt, sier Kavun og legger til at det skytes mot sivile hjem, barnehager og sykehus.

– Det vil si at flere barn og eldre ikke våkner om morgenen...

Den sivile befolkningen kan heller ikke gå til butikken for å kjøpe mat. Den alvorlige situasjonen har ført til splittelse blant det ukrainske folket.

– Derfor bør ukrainere være forente, hjelpe der de kan, donere, spre informasjon, ikke forbli stille, ikke glemme historien, kulturen og tradisjonene... Landet vårt har en forferdelig nabo som sletter bosetninger en etter en i aske, forklarer ukraineren.

Anastasiia forteller at krigen med Russland har pågått siden 2014. Det startet med annekteringen av Krim-, Donetsk- og Luthansk-områdene. På den tiden gikk Kavun på universitetet og hadde venner som tjenestegjorde i antiterroroperasjonssonen (ATO).

Propaganda og informasjonskrig

– Nå kjenner jeg på mye. Det er en blanding av frykt, sinne, irritasjon, angst og tunge tanker. Problemet er ikke bare krigen med Russland, men også splittelsen mellom ukrainere, sier hun og forklarer at flere ikke vil forlate de okkuperte områdene, og noen har begynt å samarbeide med de russiske troppene.

– Det er en sterk propaganda og informasjonskrig. Det er mange falske nyheter, noen bruker dette for å bli rik og tjene penger. Alt er veldig forferdelig. Jeg vil at folk skal forstå hva som egentlig skjer, sier Kavun som har hele familien i Ukraina, bare 30 kilometer fra frontlinjen.

– Har du håp for at krigen vil ta slutt?

– Jeg håper det hver dag... Jeg vil at krigen tar slutt så snart som mulig, men jeg vet ikke når det blir.

Da Anastasiia kom til Nasjonalt ankomstsenter, Råde, hadde hun en følelse av at hun og ektemannen skulle til Nord-Norge. Dette skremte ikke Kavun som hadde et ønske om å komme seg nordover.

– Og få starte på en ny side. Jeg fikk trygghet, jobb, støtte og hjelp. Jeg er takknemlig for alle nordmenn. Først var det vanskelig å tilpasse seg, men nå er det mye bedre. Jeg fortsetter å lære språket, jeg utvikler meg og når målene mine, sier Anastasiia.

Føler seg heldig

Hun kjenner seg heldig som fikk bosette seg sentralt i Nordreisa, der det meste er i nærheten. Håndverkeren trekker spesielt frem den vakre naturen som er i kommunen.

Kavun setter stor pris på sikkerheten og beskyttelsen hun har her.

– Alt er i mine hender, hvis jeg jobber godt vil jeg overleve alle vanskeligheter!

Anastasiias favorittårstid er vinteren, og hun liker snø, mørketid og kulde godt.

– Så jeg tror dette er det rette stedet for meg. Jeg liker nordlys også, og tar bilder hver gang jeg ser det, jeg kan ikke slutte å gjøre det! smiler hun.

For øyeblikket lar håndverkeren seg inspirere av smykkene til ukrainske Lune de Novi. Men hun liker også Hilde Lunds kreasjoner.

– Min favorittmaler er Bob Ross, som lærte oss å male natur og landskap. Han hadde en tv-serie og sa at «hver mann kan male».

Anastasiia drar også inspirasjon av andre kunstformer. Hun liker den mørke og mystiske estetikken i Tim Burton-filmene, en estetikk hun har dratt med seg i sin kunst. Det er også flere japanske Studio Ghibli tegnefilmer som inspirerer henne.

Så forteller hun at hun inspireres av rock, en sjanger som har stått henne nær nesten hele livet. Hun vokste opp med blant annet AC/DC, The Cranberries og Evanescence. Og ikke minst inspireres hun av ukrainsk, japansk, britisk og norsk kultur.

Kunstneren lar seg inspirere av natur og viser her fram to malerier som hedrer den ukrainske naturen - på det øverste maleriet, og den nordnorske naturen - på det nederste maleriet. Foto: Andreas Collins

Har blitt en populær smykkemaker

– *Hva har vært den største hendelsen i livet ditt?*

– Det er krigen og flyttingen til Norge. Hele livet mitt var krig noe fjernt og uvirkelig. Inntil den siste tiden kunne jeg ikke tro at krigen i min bestemors historier var virkelig. Men jeg tror at alt som skjer ikke er tilfeldig. Kanskje skjedde det fordi jeg måtte komme hit, kanskje jeg må oppfylle et eller annet mål, en viss hensikt med livet, sier Kavun.

Kavun har blitt et kjent fjes å se på Kronebutikken og markeder. Hun har store ambisjoner for framtiden. Foto: Andreas Collins

Den ukrainske håndverkeren har solgt smykker på flere markeder, som Paaskiviikko. Slike arrangementer er ikke bare en mulighet for henne å selge kunsten, men også å kvesse språkøret og bli kjent med lokalbefolkningen.

– Det er en måte å lære mer om norsk kultur og dele inntrykk og inspirasjon. I fjor var jeg også med på Paaskiviikko, men som hjelpearbeider i språkpraksis på Kronebutikken. Det var en interessant opplevelse for meg, da hadde jeg kun lært norsk i noen måneder, sier Anastasiia.

Måten hun forbereder seg på messer er å lage det som trengs av ulike smykker, med flere design som retter seg mot jul og vinter.

Vil fortsette å formidle ukrainsk kultur

– *Hvordan ser fremtiden ut for deg og Mystisk Skog?*

– Jeg håper at jeg kan lage smykker i min egen stil, kombinere forskjellige kulturer og mønstre for å spre kulturen fra mitt hjemland, sier håndverkeren som har en stor kjærlighet for tradisjonelt ukrainsk håndverk.

Anastasiia har en drøm om å åpne en butikk etter egne skisser og design. Så vil hun fortsette å lære, og ser for seg å prøve samisk duodji en gang. Hun har også en visjon om å utdanne seg på en smykkeskole for å kunne jobbe med sølv.

– Jeg vil lære meg flere typer håndverk. Generelt ønsker jeg å vie fremtiden til læring og utvikling, så langt ser jeg dette som min hensikt, poengterer den ukrainske håndverkeren.

Cecilie var med på å stenge Norge

– *Man skal ikke alltid være så jævlig flink pike og følge reglene.*

Ikke noe som var viktigere: Cecilie slapp alt hun holdt på med for å ta del i demonstrasjonene knyttet til vindturbinene på Fosen. Foto: Andreas Collins

I 2023 gikk reindriftsamer til aksjon mot vindturbinene som ble satt opp på Fosen, et område hvor flere reinsamer utøver sitt yrke. Engasjerte aksjonister demonstrerte på flere måter. Omsider bestemte de seg for å «stenge» Norge, blant annet ved å sette seg foran hovedinngangen til Energidepartementet.

Det ble etter hvert en stor gruppe aksjonister fra landet rundt. En av disse var tjuetåringen Cecilie Albertine Nygaard Høgstad fra Skjervøy, som ikke klarte å sitte i ro mens de samiske rettighetene var truet og oversett.

– Det er både er en rett og plikt jeg har. Jeg er en samisk ungdom som alltid har støttet Amnesty sine kampanjer, og plutselig sto menneskerettighetene mine på spill. Da følte jeg det var min plikt å delta. Det føltes galt å sitte igjen hjemme, sier hun.

Høgstad forteller at det ikke er en selvfølge at hun i dag kan si at hun er same. Den kampen tok forfedrene hennes. Derfor følte hun at det var hennes plikt å fortsette kampen for urfolksrettighetene.

– Jeg er same og engasjert politisk og i samfunnet, sier aktivisten.

Cecilie har røtter i Senja og Arnøya, men har de siste ti årene bodd med familien på Skjervøy. Hun har nylig begynt på Fiskeri og Havbruksvitenskap ved Norges Fiskerihøgskole i Tromsø.

– Det er det som har vært drømmestudiet siden jeg var liten. Jeg har alltid hatt interesse for dette, sier hun og presiserer at havbruk står sterkt i familien.

Ingenting som var viktigere

Nygaard Høgstad gikk på Nord-Troms videregående skole da Fosen-aksjonen tok fart på andre siden av landet. Hun fulgte ivrig med på aksjonen gjennom sosiale medier, hvor hun så at den bare vokste seg større og større. Da aksjonistene meldte at de skulle stenge Norge, klarte ikke Cecilie å bare sitte og se på.

Fosen demonstrasjonene gikk i gang den 23. februar 2023, da 16 aksjonister fra Natur og Ungdom og NSR Nuorat plasserte seg i lobbyen til Energidepartementet. De krevde at vindturbinene skulle rives og at området skulle tilbakeføres til reindriftsutøvere.

– Jeg følte en enorm trang til å være der. Det var midt i skoleuka, men jeg kjente at det ikke var noe som var viktigere, sier Høgstad.

Men hun var litt bekymret for fraværet deltakelsen ville medbringe, og hun forhørte seg med daværende rektor på skolen, Olaug.

«Gjør det som er viktig for deg, det du vil huske om 40 år» fikk hun høre av rektoren, som hadde vært i samme situasjon i sin ungdomstid, under Alta-aksjonen. Da demonstrerte de mot en større vannkraftutbygging som truet samisk næring.

Dette var noe av det siste som motiverte Cecilie til å reise til hovedstaden og bli med i demonstrasjonen.

– Man skal ikke alltid være så jævlig flink pike og følge reglene.

Nygaard Høgstad tok flyet ned på en onsdag, sammen med en venninne.

Cecilie aksjonerte til demonstrasjonen tok slutt for den gangen, den påtroppende helgen. Folk strømmet til, spesielt på torsdagen, da flere hadde mulighet til å ta helg og bidra i aksjonen.

Viktig del av noe stort

– *Hvordan føltes det å være del av Fosen-demonstrasjonen?*

– Jeg følte at jeg var en liten, men også viktig, del av noe stort!

Det hun opplevde når hun kom fram til Oslo og deltok i aksjonen var en sterk følelse av samhold.

– Der var det nordsamer, sørsamer, lulesamer, markasamer, elvesamer, sjøsamer og reindriftssamer. Det spilte ingen rolle hva slags same du var. Dette påvirker alle samer, sier aksjonisten.

Samhold og solidaritet: Alle typer samer samlet seg for å demonstrere i Oslo. I den voksende gruppen av demonstranter var det alt fra latter til tårer. Foto: Andreas Collins

Oslo ble samisk

Cecilie erkjenner at selv om hun bor i Sápmi, føler hun seg ofte alene om å være samisk. Til tross for at det er et samisk område, er ikke den samiske kulturen størst der.

– Men når jeg var i Oslo var plutselig hele byen samisk!

Hun deltok også i demonstrasjonen som tok plass syv måneder senere, i oktober. Dette var på toårsjubileet til Fosendommen, da høyesterett slo fast at vindkraftutbyggingen brøt med artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Dette gjennom at utbyggingen av vindmølleparkene krenket reindriftssamenes rett til kulturutøvelse.

På toårsjubileet ble Karl Johan sperret av, og flere aksjonister satte opp lavvoer.

– Til og med gatene i Oslo fikk nye navn. Karl Johan het Elsa Laulas geaidnu, sier Cecilie.

Sterkere sammen

Når hun tenker tilbake på demonstrasjonene hun var del av, minnes hun flere sterke følelser og inntrykk.

– Jeg følte en enorm tilhørighet. Det viser at vi er sterkere sammen. Ene sekundet gråt man og andre sekundet så flirte man. Vi danset, hørte på musikk. Vi levde i nuet, det var ingenting annet som spilte noen rolle, forteller aksjonisten.

Samtidig var frykten for å bli anmeldt til stede. Hun var redd for at dette kunne påvirke henne senere i livet.

Cecilie følte det var hennes plikt å fortsette forfedrenes kamp. Det tok ikke lang tid før hun befant seg midt i mengden av aksjonister utenfor Energidepartementet. Foto: Andreas Collins

Stolt: Høgstad er stolt over å være same. Noe hun påpeker ikke alltid har vært en selvfølge. Foto: Andreas Collins

– Jeg lovte pappa at jeg ikke skulle lenke meg fast, men så gjorde jeg det. Vi lenket oss fast i hverandre. Så kom politiet og jeg var en av de første de skulle bære vekk. Men så oppsto det masse roping rundt kvartalet og hindret at jeg ble tatt, sier Høgstad.

Hadde kofta på vranga

Cecilie forteller at hun vrent kofta for første gang under demonstrasjonene. Noe hun forklarer er en gammel samisk tradisjon som skal vise at man er uenig i noe.

– Det føltes feil å ha den på vranga, men det føles så riktig også. Den er jo noe at det helligste, fineste og viktigste man har. Den viser ikke bare hvem jeg er, men også både hvor og hvem jeg kommer fra, sier hun og legger til:

- Har du et godt samisk øye kan du se på kofta hvor noen er fra, i tillegg til hvilken slekt man kommer fra.
- *På hvilken måte kan slike demonstrasjoner bidra til endring?*
- Når man stenger hvert departement, så kan ikke de som jobber der dra dit. Vi stengte Norge, og da var politikerne nødt til å gjøre noe.

Soleklart overtramp: Aksjonisten forklarer at det uten tvil var et brudd på menneskerettighetene da vindkraftverket ble satt opp i reinbeitedistriktet på Fosen. Foto: Andreas Collins

Ville ikke bekrefte menneskerettighetsbruddet

Etter hvert ble det holdt en pressekonferanse, som flere aksjonister samlet seg for å se. På samisk hus i Oslo fikk de med seg sendingen av pressekonferansen, der Energiminister Terje Aasland uttalte seg om saken.

– Men de ville ikke anerkjenne at det var et menneskerettighetsbrudd. Det er egne kapitler i menneskerettighetene om dette. Der står det at urfolk skal få utøve sin kultur, sitt livsgrunnlag, og en del av det er jo reindrift. Det står svart på hvitt i menneskerettighetene at det der var galt!

«Hvis ikke mennesker kan gå der, kan jo ikke reinen gå der»

Når det kommer til vindturbinene, forklarer Nygaard Høgstad at det er svære skilt i vindkraftparkene der det står at man bør holde seg flere hundre meter unna turbinene. Dette er på grunn av faren for iskast.

– Altså, hvis mennesker ikke kan gå der, kan jo ikke reinen gå der. Maten til reinen forsvinner også, sier den engasjerte aktivisten.

Cecilie er aktiv i Senterpartiet, og er del av kommunestyret på Skjervøy. I løpet av Fosen-demonstrasjonene kjente hun på følelsen av å være dobbeltmoralisk.

– Det var mitt eget parti som satt i regjeringen... Jeg støtter det meste i partiet, men ikke dette, poengterer politikeren.

Høgstad mener det er feil at vindturbinene står på Fosen, og påpeker at de i utgangspunktet aldri skulle kommet opp.

– Jeg skulle ønske at de bare kunne fjernes. Men så er det sinnsykt mye arbeid å fjerne de. Jeg skulle ønske de ikke var der og at Fosen bare kunne være det Fosen skal være.

Den politisk aktive ildsjelen har det samiske som hjertesak.
Foto: Andreas Collins

Deltakelsen i aksjonene gikk sterkt inn på Høgstad. Foto: Andreas Collins

Boblen sprakk

Da Cecilie deltok i demonstrasjonene opplevde hun det som å være i en boble. Det var langt unna den vanlige hverdagen hennes, og det hele føltes uvirkelig.

Det var ikke før hun landet på kjent mark at det gikk opp for henne hvor stor betydning dette hadde.

– Jeg var ikke klar over hva jeg hadde gjort eller vært med på før flyet traff rullebanen i Tromsø, da rant tårene. Det har gjort meg sterkere som person og same. Det har virkelig gjort meg til den personen jeg er i dag, sier aksjonisten.

Fornorskningen er over, men overtrampene fortsetter

– Hvis du kunne si noe til regjeringen, hva ville det vært?

«Dere burde skjemme dere. Fornorskninga er over systematisk, men så slutter dere ikke likevel. Det er vi som er Norges framtid. Er vi bare luft? Vi er her, har alltid vært her og kommer alltid til å være her! Skam dere»

Nygaard Høgstad anerkjenner at det er kommet noen slags løsninger og noe enighet rundt Fosen.

– Men hvis vi ser på urfolksrettigheter vil jeg ikke si at vi har kommet i mål. Jeg er redd for at vi aldri kommer i mål. Jeg føler at noe i samfunnet er fornorskning, likevel. Kanskje ikke per definisjon, men likevel blir det samiske overskygget på ulike måter. Kampen er nok ikke over, forteller aktivisten.

Fortsetter å kjempe

I politikken kjemper Nygaard Høgstad iherdig for samiske interesser, som hun sier er hjertesaken hennes.

– I et hvert politiske spørsmål tenker jeg på det samiske og hva som er best der, sier politikerens.

Så kjemper hun også for det samiske på andre måter. Hun bruker sosiale medier og nyhetsmedier aktivt til å uttale seg om emnet.

Høgstad legger til at hun ofte tenker på Fosen-saken mens dagene med menneskerettighetsbrudd passerer.

– Jeg er alltid klar til å ta kampen på nytt.

Sámi boss bitch: Cecilie fortsetter å kjempe for det samiske. Nå er hun på andreplass i Senterpartiets liste i Nordre valgkrets før sametingsvalget. Foto: Andreas Collins

Mannen bak historiens første Lyngen Pride:

– Jeg gjør det for de som ikke tør å være synlig.

Ved å arrangere pride i hjemkommunen, ønsket Kjetil å vise at Lyngen er åpen for alle uavhengig av legning.
Foto: Andreas Collins

Da Kjetil Kornelius Kviteberg så at hjemkommunen hans ikke flagget med regnbueflagget i løpet av pridemåned, hev han seg til verks og arrangerte historiens første Lyngen Pride.

– Det gikk over all forventning, tross den korte tiden vi hadde på å planlegge, smiler arrangøren.

Med seg på laget fikk han blant annet kommunalsjef Anette Holst. Så bidro flere i næringslivet til det som ble en storslått feiring. Noen av begivenhetene var minipride for barn, utstilling på ferga over Lyngsfjorden og karaokekveld.

– Så var paraden hovedfeiringen.

Blir en årlig begivenhet

Det var også bokutstilling på folkebiblioteket, der Hálði møter Kviteberg tre måneder senere. Glitterstøvet har akkurat nådd å legge seg, men Kjetil har allerede begynt med planleggingen av neste feiring.

– Det blir en årlig feiring i Lyngen. Vi har vært her siden vi ble født, så det er viktig med en kontinuerlig støtte til det skeive miljøet i distriktet, sier Kviteberg.

Kviteberg mimrer tilbake til Lyngen Pride og forteller at det var mange inntrykk og følelser i omløp.

– Det var smil, latter, klemmer, tårer, samhold, kjærlighet, lettelse og trygghet. Gjennom hele uka hadde jeg følelsen av at vi endelig er i gang i Lyngen også! sier den entusiastiske entreprenøren, men legger til at det fortsatt er en lang vei igjen å gå.

Frivillighetsånden er en hjertesak for Lyngenværingen. I tillegg til etableringen av Lyngen Pride, sitter han i Arctic Pride-styret og er styreleder i et grendelag i ytre Lyngen.

– Jeg er litt som en potet og kan litt om mye forskjellig.

Lyngen er for alle

Når det kommer til hvorfor pride trengs i Lyngen, forklarer entreprenøren at det gir en synlighet som åpner opp for inkludering og mangfold. Noe som er like viktig på småplasser som store.

– Jeg er fra Lyngen og ønsker å si det med stolthet. Kommunen bærer preg av det gamle konservative. Ved å arrangere pride i Lyngen ønsker vi å vise at det er en plass for alle, uavhengig av legning, sier Kviteberg.

Han presiserer at små samfunn også har skeive som trenger å føle seg sett og velkomne. Det handler om å vise kjærlighet og aksept i distriktet, slik at man ikke må reise til byer for å finne det fellesskapet.

– Det er mange skeive i distriktene som føler seg usynlige, som ikke tør å være åpen eller delta i samfunnet fordi de er den de er.

Arrangøren samarbeidet med flere i hjemkommunen, og det var noe for enhver smak. Foto: Andreas Collins

Den 6. juni var det felles flagging i Nord-Troms, men siden det var et kvensk arrangement i Lyngen den dagen, vinket kvenflagget fra kommunens flaggstang.

– Akkurat det gjorde ikke noe. Men jeg stilte spørsmål ved hvorfor prideflagget ikke var med, sier entreprenøren som lot seg inspirere til å fremheve skeivt mangfold i hjemkommunen.

Terrorangrepet som fant sted 25. juni har satt dype spor i det norske skeive miljøet. Kjetil var i Oslo og skulle egentlig på London pub da, men ble holdt igjen av en kamerat. Foto: Andreas Collins

Terrorangrep var vendepunktet

Kviteberg har vært aktiv i det skeive miljøet i et par år. Vendepunktet var terrorangrepet utenfor London pub og Per På Hjørnet natt til 25. juni 2022. Der to mistet livet, og flere ble skadd. Da var Kjetil i Oslo med venner for å feire.

– Rett før skyteepisoden skulle

jeg på London, men ble ventende på en kompis. Heldigvis for at han var treg så var vi ikke der da. Når vi kom oss ut og telefonene begynte å ringe, var det som om tiden sto stille. Det var som et vakuum. Det var en lang natt, men det gikk bra med oss, sier Kviteberg og fortsetter:

– Det gikk opp for meg at det kan skje overalt, til og med i Norge.

På grunn av trusselnivået etter angrepet, ble pride nesten avlyst i hovedstaden. Det skeive miljøet var i sorg, Pride-Park ble stengt og politiet frarådet store samlinger. Likevel valgte folk å trosse forbudet og arrangerte paraden selv.

– Det er en av de mest autentiske paradene som har vært i Norge siden starten! Stegene jeg gikk der er både de tyngste og viktigste stegene jeg har tatt, for meg selv og for andre, sier Kviteberg.

Hat sier mer om de som sprer det

– *Hvor mange deltok i prideparaden i Lyngen?*

– Vi var cirka 60 personer. Den yngste lå enda i barnevogna og den eldste gikk nesten med rullator!

Det har vært mye støtte til initiativet. Men det har også vært noe motstand. Entreprenøren mener det viser behovet for pride og videre arbeid med holdninger.

– Det kan være tøft å møte hat, særlig når det kommer fra folk i egen region. Selv om det kan være belastende, gir det motivasjon til å fortsette arbeidet. Når vi møter motstand ser vi at det fortsatt er en vei å gå for at alle skal føle seg forstått og akseptert, sier aktivisten og fortsetter:

– Hat sier mer om de som sprer det, kontra oss som står for kjærligheta.

Lyngen Pride hadde offisiell åpning utenfor rådhuset, der Kviteberg holdt åpningstale og regnbueflagget klatret opp flaggstangen. Foto: Andreas Collins

Lyngenværingen forklarer at man må møte hat med kunnskap og respekt, samtidig som man ikke lar seg stoppe. Motstand viser også viktigheten av arbeidet.

– Jeg gjør ikke dette for min egen del. Jeg gjør det for de som ikke tør å være synlig, de som sitter hjemme, de som ikke er klar for å komme ut av skapet, sier Kviteberg.

Aktivisten forklarer at de sterke reaksjonene på pride kan komme av at noen har vokst opp med faste normer, og synes den synligheten er vanskelig. At negative reaksjoner kommer av uvitenhet og fremmedfrykt.

– Ofte handler det om manglede vilje til å forstå at mangfold er en styrke og ikke en trussel, sier han.

En feiring for alle

Selv om noen stilte seg kritiske til Lyngen Pride, var det mange som støttet feiringen. Det var på kort varsel i en tid med skoleavslutninger og fotballkamper, som gjorde at ikke alle fikk det med seg.

– Men Lyngen klarte seg bra til at det var første året. Det gir håp for en mer inkluderende kultur, sier arrangøren.

Arbeidet oppimot neste Lyngen Pride går aller først ut på å stifte et styre.

Kviteberg ønsker en bred representasjon og ønsker representanter fra ungdomsrådet, noen eldre folk og noen fra rådhuset.

– Det er en feiring for alle, da er det viktig at alle er representert, sier han.

Høsten 2023 satte Kjetil seg i førersetet på Arctic Pride sammen med Regina Steen Bergman. Foto: Andreas Collins

Var festivalsjef for Arctic Pride

– *Hvordan har det vært å være en del av Arctic Pride?*

– Det har vært utrolig spennende, nytt og lærerikt. Det har vært en inspirasjon å jobbe med alle folkene som er med, som også brenner for det skeive miljøet i Nord-Norge, sier Kviteberg som er del av styret og programkomiteen.

Under Arctic Pride 2023 var Kornelius Kviteberg vikarierende festivalsjef, sammen med Harstadværingen Regina Steen Bergman. Kjetil beskriver det som en vill og givende opplevelse.

– Det var utfordrende, nytt, hektisk og morsomt. Det var mange ting å holde styr på, men vi hadde hele styret som jobbet godt, så det gikk veldig bra, sier han.

En utvikling på godt og vondt

– *Hvordan synes du det er å være skeiv i Norge i dag?*

– Helt forferdelig, ler aktivisten og fortsetter:

– Neida, det er ikke det. Det er noe helt annet enn det har vært tidligere. De siste årene har vi sett en utvikling på godt og vondt. Selv om vi har juridiske rettigheter og mange åpne lokalsamfunn, møter vi fortsatt på holdninger som kan være vanskelige å håndtere, forklarer Kviteberg.

Det har vært en økning i anmeldt hatkriminalitet. Flere skeive står også frem i media når de har blitt utsatt for vold eller trusler. Kviteberg forteller at det er forferdelig at sånt skjer, men at det er bra det blir satt lys på.

– Jeg tror det har vært mye av det før og, men som man ikke vet om fordi folk ikke turte å si ifra. Selv om politiet kanskje ikke alltid gjør noe med det, øker statistikken og da ser man at dette er noe som må tas tak i, sier Kviteberg.

Arrangøren forklarer at det trengs kontinuerlig støtte for å øke aksept og toleranse i Nord-Troms. Foto: Andreas Collins

Skeiv på bygda

– *Hvordan er det å være skeiv på bygda i Nord-Troms, sammenlignet med byer?*

– Det er uten tvil en stor forskjell! I bygder kan det føles som om man er mer isolert, og samtidig stikker man seg mer ut. I Tromsø er det et større miljø og mer aksept fordi flere er

åpne der. På bygda kan det være vanskeligere å finne det felleskapet, men det er ikke umulig, sier Kviteberg.

Han forteller at det er en plass for skeive også på bygda i Nord-Troms, men at man noen ganger må skubbe litt for å finne den plassen.

– Det krever mot å være den man er. Å arrangere pride og være åpen om hvem vi er, vise at det er rom for skeive her, gjør det lettere for andre å følge etter og være synlig, sier aktivisten.

Kviteberg forteller at Nord-Troms kan bli mer inkluderende og åpen for skeive gjennom økt synlighet, tilstedeværelse, informasjon og bevisstgjøring.

– Det er pride en del av. Det må også være støtte gjennom hele året, der lokale organisasjoner, skoler og politikere spiller en sentral rolle i å øke toleranse og aksept. Det å høre skeive stemmer og historier kan bidra til å bryte ned fordommer og skape et mer inkluderende samfunn, sier Lyngenværingen.

Vil feire og utfordre sjøsamisk kultur

– Vi tar et standpunkt til hvilken side av historien vi står på.

Festivalsjef Sajje Solbakk bruker å presentere seg som Máret Lemet-Jon Ivvára Mona Sajje, hennes samiske navn. I Nord-Troms sier hun ofte Geir Tommy sin Sajje, så folk kan plassere henne og hennes tilhørighet.

Sajje Solbakk (27) er halvveis i sitt åremål som festivalsjef for en av verdens største urfolksfestivaler, Riddu Riđđu.

Hun har ristet av seg bedragersyndromet og blitt vant til den travle arbeidshverdagen. I fjorsommers utgave av festivalen realiserte hun en av sine største drømmer.

– Jeg fikk gjennomført et av mine største drømmeprosjekter, et urfolksdragshow! sier Sajje som sammen med kollegene samlet en delegasjon på over 30 urfolkskunstnere. Hun forteller med glimt i øyet at det absolutt ble en feiring av skeiv kunst.

En feiring av skeive urfolk

Festivalsjefen forteller at det ble gjort en bevisst endring av Årets Nordlige Folk – et 20 år gammelt tradisjonsprosjekt der et nordlig urfolk feires hvert år.

– I 2024 valgte vi å feire skeive urfolk, smiler Solbakk.

Hun forteller at Riddu Riđđu alltid har inkludert og programmert skeivt. Men at det var viktig å rette et særlig fokus mot de i fjor.

Utgangspunktet var samtaler med skeive samiske kunstnere som møter på motstand.

– De sa at de ikke blir akseptert i egne lokalsamfunn, og at de ikke har samme mulighet til å leve av kunsten som ikke-skeive kunstnere. Sånn kan vi ikke ha det. Så jeg hadde lyst til å starte en samtale om det, og samtidig feire skeiv urfolkskultur, forklarer festivalsjefen.

En plass der man har lov til å være seg selv

Sajje påpeker at Riddu

Etter å ha møtt på urettferdighet knyttet til den samiske identiteten, bestemte Sajje seg for å vie livet sitt til å jobbe for Sápmi. Foto: Andreas Collins

Riđđu er en viktig arena og samfunnsdebattant. Derfor er det nødvendig å vise hva det er toleranse for på Riddusletta.

– Vi tar et standpunkt til hvilken side av historien vi står på. Riddu Riđđu skal være en trygg plass å gå til, der man skal ha lov til å være seg selv uansett bakgrunn, legning eller identitet. Det er mange som bare tør å bære kofta på Riddu, for eksempel.

Sápmi i fokus fra morgen til kveld

Solbakk innrømmer at det er vanskelig å presse inn alt av festivalarbeid i en åttetimers ramme. Fra hun våkner til hun legger seg om kvelden, handler det aller mest om Sápmi. Hun understreker at hun vil vie livet sitt til å jobbe for det samiske og å bedre situasjonen i Sápmi.

– Jeg har bestemt meg for at jeg ønsker å jobbe med samiske saker hele livet. Det kommer selvfølgelig av at jeg har kjent urettferdighet på kroppen. Når det er debatter om det samiske i nordnorske aviser og kommentarfeltet stormer, så føles det til tider som om vi er ubudne gjester på egne landområder. Det er helt absurd.

– Nå er jeg så heldig å få arbeide med det gjennom Riddu Riđđu. Så jobber jeg med en nordsamisk podkast. Da vi startet podkasten eksisterte det ikke aktive nordsamiske podkaster i NRK, legger hun til.

Tabubelagte temaer i Sápmi

Sajje kjente ikke Ella Marie Hætta Isaksen før de ble en duo i den nordsamiske podkasten «Gozuid alde». Egentlig var det ikke helt etter planen at Sajje skulle være medprogramleder. Men etter hun hadde vært med på utviklingsworkshop oppimot konseptet, ble hun spurt om å være programleder.

– Jeg og Ella opplever at det er en taushetskultur i Sápmi. Man kan snakke om ting rundt bordet hjemme, men man skal helst ikke dra temaet lenger enn til dørstokken, sier programlederen.

Tabubelagte temaer og taushetskultur: I "Gozuid alde" tar Solbakk og Isaksen opp saker som gjerne ikke snakkes om i Sápmi. Hun håper det har en positiv virkning.

Foto: Andreas Collins

– Ikke alle tåler at vi snakker om de tingene vi snakker om. Men det må til. Vi har troen på at det bidrar i utviklingen av Sápmi og åpner opp for mangfold og flere perspektiver.

Ville gjøre noe med urettferdigheten

Sajje Solbakk er uten tvil lidenskapelig interessert og har et stort engasjement for samiske saker. Motgangen hun har møtt på har vært en av pådriverne. Hun forteller at engasjementet kom naturlig med morsmelka, ettersom hun er fra en svært samfunnsengasjert familie.

Solbakk gjorde et innsiktsarbeid med Maria Utsi i NRK Sápmi der de kartla hvorfor mange unge samer ikke deltar i samfunnsdebatten.

– Noen av informantene sa at de var redde for å bli «angrepet av Nordnorsk debatt», eller at det de uttalte skulle få konsekvenser for nordmenns generelle oppfattelse av samer. Slikt ser vi jo enda i medie-Norge i dag. Om en samisk stemme roper høyt dannes gjerne fordommer i kommentarfeltet, sier hun like før en hund sprinter mot oss og hilser på.

– Gud, så skjønn! Nå fikk vi en venn her, flirer Gozuid alde-programlederen.

Hunden sniffer seg ferdig og logrer tilbake til eierne som smiler ved inngangen til Halti på Storslett.

– Det var ikke verst! Gud, så fin! Men vi kjente at vi ville svare på innsiktsarbeidet, sier Solbakk.

Hun forteller at det kan være flere tabubelagte saker i Sápmi enn det er i storsamfunnet.

– Mine besteforeldre engasjerte seg i Altakampen og faren min var på sametinget i mange år. Jeg vokste opp i Tromsø hvor det samiske ikke alltid har vært selvfølgelig. Jeg hadde lyst til å gjøre noe med den urettferdigheten, sier den sjøsamiske ildsjelen.

Skal tørre å feire og utfordre

I 2022 fikk hun jobben som festivalsjef, og hun mimrer tilbake til da hun var liten og allerede da hadde et stort ønske om å være del av festivalen. Solbakk erkjenner at hun kjente litt på bedragersyndromet ved starten av åremålet.

– Jeg lurte på om jeg ville klare det. Å jobbe som festivalsjef er utrolig spennende da jeg har en masse frihet, men det utgjør også et stort ansvar. I løpet av de siste to årene har jeg både hatt rom til å feile og lykkes i prosjektene våre, sier festivalsjefen og legger til at hun har fått et nytt perspektiv på fellesskap av å se med festivalsjefsøyne hvor mange som bidrar i festivalen.

Ved spørsmål om Riddu Riđđu's formål, forteller lederen av festivalen skal synliggjøre og utvikle den sjøsamiske kulturen. Dette i møte med seg selv og andre kulturer.

– Vi skal tørre å feire den sjøsamiske kulturen, i tillegg til å utfordre den. Så skal vi legge til rette for kulturmøter og feire mangfoldet som finnes i Sápmi, i urfolkskulturen, lokalt og internasjonalt, sier Solbakk.

Riddu Riđđu har vært en stor del av Sajjes liv siden hun ble født. Det har spilt en essensiell rolle i den stoltheten hun har rundt det sjøsamiske i dag. Foto: Andreas Collins

Vokste opp på Riddusletta

For over 30 år siden var Sajjes far en av initiativtakerne som startet den sjøsamiske urfolkfestivalen.

– Jeg har selvfølgelig vokst opp på festivalen. Gjennom barndommen og ungdomstida har Riddu Riđđu har vært den beste plassen på jord. Det har vært en møteplass og sted hvor jeg har blitt kjent med sjøsamisk kultur og urfolkskulturer fra hele verden, sier Sajje og fortsetter:

– Uten Riddu Riđđu er det ikke sikkert at jeg ville vært like stolt over min sjøsamiske identitet. Og vi hadde kanskje ikke hatt en levende sjøsamisk kultur i Kåfjord uten festivalen.

– Hva tenker foreldrene dine om at du er festivalsjef?

– Pappa er nok stoltere enn han noensinne har vært. Det samiske var ikke selvfølgelig for han når han vokste opp. Men arbeidet hans og så mange andres gjør at jeg kan være samisk og stolt. Nå har de fått et barnebarn, og når han springer stolt over Riddusletta... Er det større enn selve livet!

En viktig røst: Festivalsjefen forteller at Riddu Riđđu er en sentral stemme i samfunnsdebatten, og at festivalen skal fortsette å utfordre og sette agenda. Foto: Andreas Collins

Kunst kan sprengre fordommer

– *Hva kan du si om neste års festival?*

– Neste år har vi lyst til å fortsette å ta del i samfunnsdebatten. Kunst kan brukes til å starte debatt, sette agenda, inspirere og endre menneskers meninger og perspektiver. Det så vi med Indigenous Drag-prosjektet. Det var spennende å se hvordan lokalsamfunnet, spesielt våre eldre, reagerte, sier festivalsjefen og mimrer tilbake til sommerens festival. Da så hun noen skeptiske eldre menn som sto et stykke unna scenen. Men det tok ikke lang tid før hun så de samme mennene flire og hoie rett foran scenen.

– Drag har jo en fantastisk måte å få folk med! sier den oppglødde festivalsjefen og forteller at man kan sitte på en fordom, men så har kunst makten til å sprengre fordommen gjennom menneskeliggjøring.

Man er kommet langt på vei i revitaliseringen og formidlingen av det samiske, men det er fortsatt en lang vei å gå, forteller Solbakk. Foto: Andreas Collins

Drivkraft kommer fra motstand

– Hvem er dine forbilder?

– Når enn jeg kjenner at flammen begynner å slukne, tenker jeg på dem som har kjempet før oss. Jeg tenker på ungdommen som vokser opp nå, som har en styrke jeg ikke hadde. Drivkraft kommer ofte fra motstand, påpeker Solbakk og fortsetter:

– Mine foreldre, besteforeldre, áddjá, er mine forbilder. Jeg tenker mye på besteforeldrene mine fra Kåfjord. Det å vokse opp i etterkrigstida og bygge opp livene fra begynnelsen, og enda stå støtt i 2024. De er virkelig seige altså.

Solbakk forteller at oppveksten som del av en minoritet i Tromsø var et vendepunkt. I 2011 pågikk det en debatt om Tromsø skulle bli del av forvaltningsområdet for samisk språk. Aldri før hadde det vært så store fronter mellom samisk og norsk språk i byen.

– Da opplevde jeg mye hat på skolen, og jeg skjønnte at jeg ikke var lik de andre. Da begynte engasjementet mitt å vokse.

Språk og dialekt i fare

Nå bor hun i Kåfjord, og forteller at det samiske miljøet der har tatt tilbake gáktien – kofta, symboler, kultur og en stor del av urfolksrettighetene. Men det er fortsatt en lang vei igjen å gå.

– Før fornorskninga snakket majoriteten i Kåfjord samisk. Slik er det ikke lenger i dag. Kåfjorddialekten er også i ferd med å forsvinne. Vi må jobbe enda mer for å synliggjøre det samiske. Jeg er glad for at Riddu Riđđu kan fungere som støtte og inspirasjonskilde, sier Solbakk og legger til at festivalen også kan lære mye av andre.

Forut for sin tid

– Hva er din visjon for festivalen fremover?

– En Nordlys-journalist spurte meg i sommer om jeg har lyst til å provosere. Det er morsomt at noen kan oppleve meg så provoserende at de tenker jeg gjør det bevisst. Det er selvfølgelig ikke slik at jeg bevisst går inn for å provosere. Men Riddu Riđđu har alltid turt å være forut for sin tid, og å bane vei selv om det av og til må gjøres i motvind. Riddu Riđđu er en spydspiss i Nord, og det skal vi fortsette å være, sier festivalsjefen.

Solbakk ønsker at Riddu Riđđu skal fortsette å sette agenda og bane vei for andre. I tillegg til at festivalen skal fortsette å være den tryggeste arenaen i Nord-Troms, Sápmi og i urfolksverdenen.

Nok å gjøre: Nå er Sajje halvveis i åremålet og den travle livsstilen som festivalsjef. Etter hun er ferdig der, vil hun fortsette å jobbe for det samiske. Foto: Andreas Collins

Alltid arbeid i Sápmi

Festivalsjefen forteller at hun er kommet så langt i åremålet at spørsmålet om hva hun skal gjøre etter Riddu Riđđu stadig dukker opp.

– Og da spør jeg tilbake! Det er alltid arbeid i Sápmi. Jeg vil fortsette å jobbe med samiske saker, enten i kulturbransjen eller andre steder. Det er nok av arbeid, så her er det bare å kneppe opp ermene.

BLI BEDRE KJENT MED
SAJJE SOLBAKK OG
KJETIL KØRNELIUS KVITEBERG
I PODKASTEN "KÆM E DU?"
SOM DU KAN HØRE
PÅ SPOTIFY OG YOUTUBE

I sømmene til Hilde Lund

Hilde Lund har drevet med skinnhåndverk i mange år. Hun visste at dette var noe hun ville gjøre fra første gang hun fikk sy i skinn. Foto: Andreas Collins

Hilde Marie Lund er en garvet håndverker og duojár som har spesialisert seg i skinn. Før hun tok plass på Kronebutikken i Sørkjosen var hun blant annet i USA der hun lærte hvordan urfolket der jobbet med skinn.

I dag er hun en velkjent håndverkskunstner med produkter som er blitt favoritter av en rekke personer, inkludert dronning Sonja.

Da Hálldi møter opp på Kronebutikken i Sørkjosen, er Hilde Marie Lund travelt opptatt med både naturfarging av materiale og garving av fiskeskin. Hun bytter mellom den ene og den andre oppgaven som en avansert dans, der hun kan alle trinnene nærmest i søvne.

– Det er bare grusomt morsomt å jobbe med skinn! Det er litt slitsomt av og til, fordi jeg klarer ikke å stoppe opp.

Ble frelst

Femtitoåringen har de siste 30 årene jobbet med håndverk der naturmateriale spiller en sentral rolle.

– Første gang jeg sydde med skinn ble jeg frelst, sier hun og minnes et par barnekommager som hun sydde hos naboen. I tillegg drev foreldrene mye med håndverk.

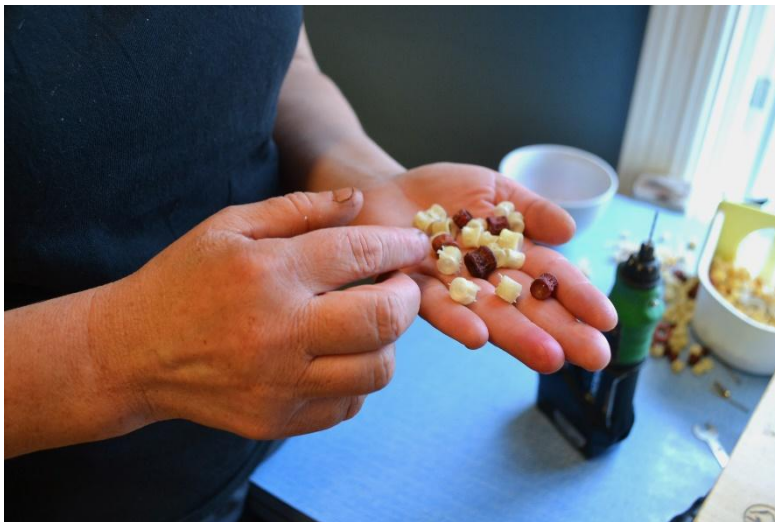

Helt siden duojåren fant lidenskapen for håndverk, har hun utviklet seg og lært. I dag holder hun selv kurs for folk som vil lære håndverket.

Foto: Andreas Collins

Denne kunstformen har Hilde altså hatt interesse for lenge. Lund har svennebrev i Duodji, tradisjonelt samisk kunsthåndverk, der hun har spesialisert seg på skinn.

– Jeg bruker mye reinskinn, og de siste ti årene har jeg brukt fiskeskin. Jeg driver med pels om vinteren og skinn uten hår om sommeren. Jeg deltok på kurs i garving av fiskeskin, og tenkte at det var et hav av muligheter, sier Lund om den sesongpregede prosessen.

Hilde gjør det aller meste selv, og hun ønsker å ha det så naturnært som mulig. Her er en håndfull perler av fiskeben. Foto: Andreas Collins

materiale, forklarer hun og legger til at hun også høster chaga fra bjørketrær, mose og bark som brukes til farging av skinn.

Kvensk, samisk og norsk arv

Kunstneren forklarer at samisk, kvensk og gammelnorsk virksomhet var gjort på årssyklus før, noe hun lar seg inspirere av. Håndverkeren samler inn materiale selv. Hun plukker blant annet bær om sommeren, som det blir saft og gelé av. Avkoket brukes til å farge perler av fiskeben.

– Vi har så mye tilgang på

– *Er du same eller kven selv?*

– Jeg er nok en god blanding. Familien er etterkommere av Læstadius, og han var same. Så kommer en del av familien på morsside fra Finland, sier duojåren som ikke henger seg opp i definisjoner.

– For meg er det håndverket som er viktig, og håndverket har vært likt hos alle, sier hun.

Hun forteller at kommager er like samiske som de er kvenske. Stort sett alle brukte kommager før krigen.

Dro lærdom av det amerikanske urfolket

Før Hilde tok svennebrev i duodji, reiste hun til USA. Der jobbet hun som au pair og tok sjansen til å forbedre engelsken - men også lære om skinnarbeid av det amerikanske urfolket. Da hun kom tilbake til Norge, utdannet seg hun i duodji i Kautokeino.

– Da tenkte jeg «det blir min vei».

I 2004 etablerte håndverkeren sitt eget firma, Reisa Skinnprodukter.

– Jeg ville jobbe med skinn. Så det var bare å hive seg ut i det, sier Lund.

Håndverkeren har dratt mye lærdom av det amerikanske urfolket og fremgangsmåten deres innen skinnhåndverket. Foto: Andreas Collins

Hun lager produktene helt selv og kombinerer materialer som skinn, pels og sølv. Duojåren har et godt samarbeid med en sølvsmed som støyper det Lund designer. I tillegg samarbeider hun med reindriftsutøvere som hun får skinn og pels fra.

Tjueårsjubileum

– *Det er 20 års jubileum for bedriften. Hvordan har den tiden vært?*

– Det har vært oppturer og nedturer. Det er krevende å leve av det, men jeg har tenkt at det er hva jeg vil gjøre. I dag føler jeg at jeg kan leve av det, sier håndverkeren som ikke har angret et sekund på veivalget.

Først hadde hun verkstedet hjemme, men da hun oppdaget at det ikke var sosialt gunstig, fikk hun seg et verksted i smørøyet av Storslett. Etter det jobbet hun tvers over gata for Kronebutikken. I 2006 flyttet hun inn på Kronebutikken.

– Her har jeg vært i 18 år, sier hun mens hun fester fiskeskinns på en korktavle.

Denne typen bruk av fiskeskinns er ikke så utbredt i dag, men det var vanligere før krigen.

– Da laget de faktisk sko av steinbittskinn. Men det var fordi folk hadde så dårlig råd.

– *Men i dag er det eksklusivt.*

– Ja, det har jo blitt det!

Så ringer en eldre herre, som ber henne om tips til hvordan han skal gå frem med skinngarving. Han har deltatt på flere kurs som Lund har holdt.

Før var bruken av fiskeskinns som klesmateriale en fattigmannsgreie, mens det i dag er svært ettertraktet. Foto: Andreas Collins

– Du må jobbe den helt tørr, så må du fukte den. Jeg kan sende deg bilde av hva jeg har gjort, sier hun med telefonen mellom skulderen og øret mens hun fortsetter å feste fiskeskinns på tavlen.

– Man kan lære av hverandre. Det er veldig viktig, sier Hilde og legger telefonen fra seg igjen.

Tar det tilbake til naturen

Mens hun fester de siste nålene på det sølvfargede fiskeskinnet, forteller duojåren at hun har en fabrikkgarver også, der kjemikalier brukes.

– Men når jeg gjør det på dette viset, bruker jeg ingen kjemikalier. Det er et rent naturprodukt. Tanken er at det går tilbake til naturen, sier hun.

– Som du ser også, er mesteparten av det som er her er håndverk. Jeg vil ikke sammenlignes med en Nille-butikk eller Europris. Det er kanskje en måte å overleve på, fordi du har litt andre ting enn alle andre butikker, påpeker hun.

– *Vil du si at dette er et motsvar til «fast fashion»?*

– Ja. Jeg føler at folk har oppdaget håndverket på nytt, og jeg ønsker veldig gjerne å lære dem, sier håndverkeren.

Kronebutikken i endring og tradisjon

– *Du er ansiktet til Kronebutikken. Hvordan er det for deg?*

– Det er jo nesten hjemmet mitt.

Kronebutikken var opprinnelig en landhandel som lå på Storslett og var driftet av Hansen Krone. Så lå den ned i 1971. I 1990 overtok museet bygget og flyttet det til Sørkjosen, i ly av Reisafjellet. Der ble det laget et tun hvor Sokkelvikhuset også ble plassert.

– I 2005 spurte museet om jeg kunne ha en sommerbutikk her. Det var ikke avkjørsel, ingenting annet enn en tømmerkasse med masse rot i. Da vi fikk strøm hit, hadde jeg julebutikk her. Det ble mye styr med å flytte inn og ut, så jeg spurte museet om jeg kunne bli her, sier Lund som i dag leier lokalet.

Dagene er hektiske, og det er mer enn nok å henge fingrene i. Håndverkeren starter dagen med kontorarbeid, før hun åpner butikken klokken elleve. Så behandler hun materiale, lager nye produkter, drifter butikken, mens ettermiddagen går til sanking.

– Jeg skulle ønske døgnet hadde flere timer!

Kronebutikken ble bygd på tidlig 1900-tallet, og etter stenging og nyåpning har den fortsatt funksjon som landhandel, i tillegg til å være Lunds atelier. Foto: Andreas Collins

Dronningfavoritt

I sommer var dronning Sonja innom Kronebutikken for fjerde gang. Kronebutikken er del av en snever håndfull steder dronningen besøker på sommertogtens tur innom Nordreisa.

– Jeg blir veldig ydmyk når hun kjøper håndverket jeg lager. Det er derfor hun kommer tilbake. Hun kan komme hit som privatperson og være seg selv. Det blir en helt annen opplevelse, sier Hilde.

– I år var jeg ikke klar over at hun var i bygda, i del hele! ler hun.

Da hadde det gått fire år siden sist dronningen var innom butikken. Noe dronningen husker bedre enn entreprenøren.

– Det var nesten pinlig. Men det er så gøy. Hun har blitt veldig glad i butikken og skinnproduktene.

Søljene med fiskeskin er blitt et svært gjenkjennelig Reisa Skinnprodukter-design. Hilde synes det er riktig at fiskeskinnet er en sentral del av søljedesignet. Foto: Andreas Collins

Materialer med mening

– Vil du kalle deg selv en pionér innenfor det du driver med?

– Jeg håper det. Jeg håper at jeg er med på å videreføre og holde liv i det, sier håndverkeren.

– Hva kan du si om skinnproduktene du lager. Hvorfor lager du akkurat de produktene?

– Jeg synes det er vakkert å se på. Søljen, for eksempel, med fiskeskin og sølv. Eller andre kombinasjoner av skinn og sølv.

Lund forteller at søljens utgangspunkt er det sjøsamiske.

– Fisken kommer fra havet, og da må man lage noe som assosieres med sjøen. Jeg føler at det blir rett, sier hun.

– *Hvorfor er det viktig å bruke materialer som kommer fra naturen?*

Håndverkeren gikk tre år på duodjilinen ved Kautokeino Videregående, og tok senere svennebrev i skinnsøm.
Foto: Andreas Collins

– Jeg skal hente noe, så skal du få se!

Den engasjerte håndverkeren skynder seg bak i lokalet. Hun stråler av glede når hun kommer tilbake. Et fint øyeblikk som attesterer at hun jobber med det hun var født til å gjøre.

– Her er maskingarv av skinn som er blitt farget, sier håndverkeren og viser i samme øyeblikk håndgarvet skinn.

– Du skjønner hva jeg mener? Det blir et levende materiale. Så er det mye mer liv i noe håndgarvet enn maskingarvet.

– *Det sies at alt som er selvlaget, og måten ting ble laget før, holder mye bedre enn det som lages i dag.*

– Skal jeg vise deg et eksempel?

– *Ja, gjerne det.*

Duojåren holder frem en veske i lysebrunt skinn. Designet er lett gjenkjennelig som en original «H. M. Lund».

– Den sydde jeg for 30 år siden, og jeg bruker den hver dag! Sier hun og påpeker at ekte håndverk er en investering.

– *Hva lager du mest av?*

– Jeg syr mange forskjellige skinnluer. Så lager jeg mange søljer, sånn som denne, sier hun og viser en glinsende sølje formet som kvenrosa, med små blå krystaller.

– Ingenting er masseprodusert. Det blir alltid ulike ting, legger hun til.

Nye behov og gamle metoder

Kunstneren forteller at man i en moderne verden må skape nye behov, samtidig som man holder på de gamle teknikkene og metodene.

Duojáren forteller at vi må bevege oss vekk fra bruk og kast-mentaliteten, og heller være mer måteholdne og bruke materialer som er bra for naturen.

I sitt rette element: Hilde Lund tilbringer mye tid på verkstedet og gjør det meste helt selv, fra høsting av naturmaterialer til markedsføring av ferdige produkter. Foto: Andreas Collins

– *Hvordan kommer du deg i «sonen»?*

– Jeg blir veldig opphengt i det og klarer ikke legge det fra meg. Radioen eller podkast er på hele tiden, for at jeg ikke skal begynne å prate med meg selv. Datteren min viste meg hvordan jeg skulle høre på podkast, og da ble jeg så besatt!

Håndverkeren forteller at det er en ensomt og tankefullt yrke. I samme åndedrag gjør hun det klart at hun brenner for håndverket.

– Det gir en så stor glede når du ser at folk bruker det du har laget.

– *Hvordan slapper du av etter en lang arbeidsdag?*

- Jeg ligger død på sofaen, ler hun.
- *Det et ordtak om at hvis man jobber med noe man liker, jobber man ikke en dag.*
- Man kan jo være positiv sliten, sier Lund.

«Vi blir aldri for gamle til å lære noe nytt»

Hilde Marie Lund forteller at hun ser opp til de lærde og dyktige håndverkere. Hun poengterer at man aldri slutter å lære.

- Jeg setter stor pris på at jeg får lære håndverket til eldre folk som ønsker å lære. Vi blir aldri for gamle til å lære noe nytt, sier entreprenøren.

Håndverkeren forteller at faren hennes var en fink mann. Han kunne være litt kravstor til familien, og sa aldri at noe var bra, men heller at det kunne bli bedre.

- Rett før han døde sa han «Ja, ja, dere er ikke så verst». Derfor stiller jeg høye krav til meg selv, sier hun.

Det er detaljorientert og møysommelig arbeid, der mye tid og kjærlighet legges i sømmene. Foto: Andreas Collins

Hilde utnytter den plassen og friheten hun har på tunet utenfor Kronebutikken. Her ser vi at entreprenøren tar gjerdet til hjelp i fotograferingen av fiskeskin. På andre siden av tunet finnes en grønnsakshage. Foto: Andreas Collins

Et tun av muligheter

I neste øyeblikk følger jeg etter håndverkeren idet hun går ut på tunet og henger opp fiskeskin på et naturgjerde foran kronebutikkens nærmeste nabo, Sokkelvikhuset. Hun knipser et par bilder når vindkastene tillater at fiskeskinnet får henge urørt.

Kanskje skal disse bildene ut på sosiale medier, der Lund er aktiv i delingen av produktene og prosessen som ligger bak.

– Det skal ikke bli regn nå vel? sier Hilde og ser opp mot en samling av gråblå skyer.

Når vi går mot den sjokoladebrune Kronebutikken, vandrer entreprenøren kjapt til en grønnsakshage. Der har hun blant annet kål og solbærbusker.

– Det er veldig koselig å gå dit først om morgenen, sier hun.

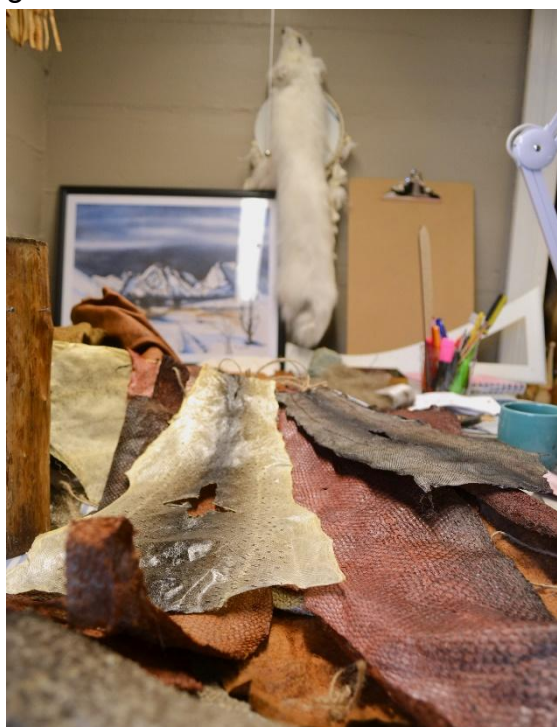
Tidligere sto det en scene på samme plass, men etter kulturkonkurransen Kveenidol ikke ble holdt der lenger, gjorde Lund scenen om til både grønnsaksbed og veranda.

– Det er også veldig tradisjon det å bruke ting på nytt, sier Hilde som i tillegg til alt annet driver med catering. Hun synes det er fint hvis hun kan produsere noen av grønnsakene selv til det.

Det kvenske og samiske er en stor del av kreasjonene til håndverkeren. Men hun vil ikke la seg definere av merkelapper, da håndverket har vært likt blant dem tilbake i tiden.

Foto: Andreas Collins

Duojåren er opptatt av å bruke naturmateriale som er høstet fra naturen rett på utsiden av døren. Høstingen av materiale varierer i årstid, og det er gjerne mer enn nok å hente. Foto: Andreas Collins

Lidenskap fremfor rikdom

– *Hva er det største som har skjedd i livet ditt?*

– At jeg kan holde på med det jeg brenner for, jeg har fått friske barn, og at jeg har en snill mann.

– *Det er ikke alle som får jobbe med det de faktisk brenner for.*

– Jeg valgte å tjene litt mindre penger og kunne sette pris på det jeg gjør, og ha glede av å gå på jobb, sier Lund.

Håndverkeren planlegger å være i arbeid i ti år til, og håper helsen vil tillate henne det.

Kalenderen er fylt opp av marked, kursholding, tradisjonelt håndverk,

sølvarbeid og bestillinger som må ferdigstilles. Snart skal hun på håndverksfestivalen i Oslo og ha kurs.

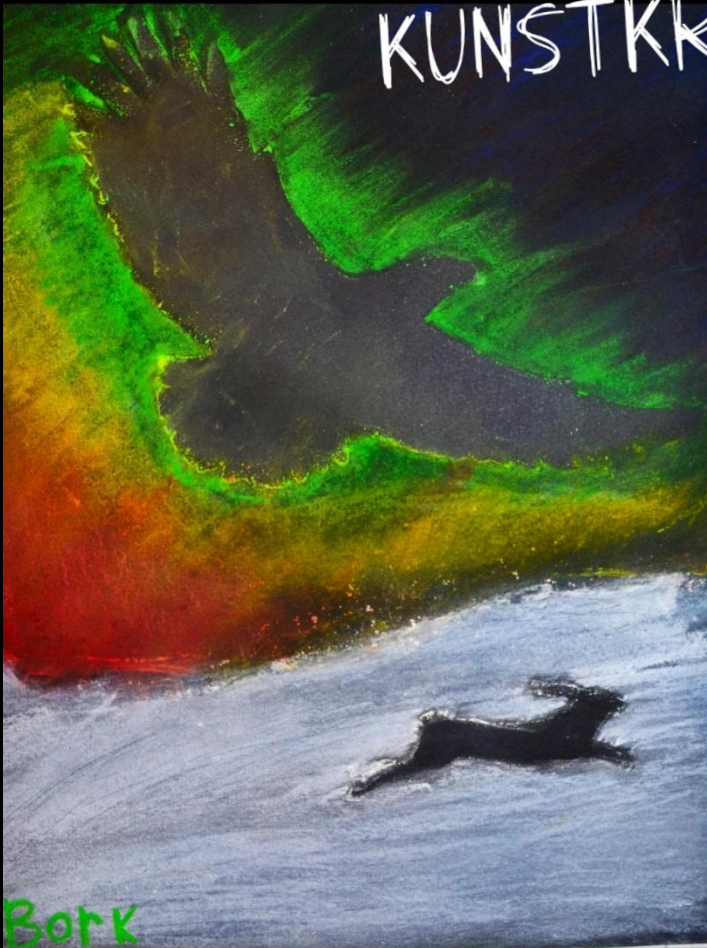
– Jeg har nok å ta for meg, sier den travle entreprenøren.

– *Tiden går fort når man har det gøy. Og jeg har et stort inntrykk av at du har det gøy når du driver med dette.*

– Ja, jeg elsker jobben min!

KUNSTKROK

Kunstverk av elevene ved Nordreisa kulturskole:

Jonette, Matas, Bork, Isak, Alvar, Mary, Martina, Signe

Et desentralisert tilbud for transpersoner: Over 100 henvisninger på under et år

Med det nyåpnede senteret for kjønnsinkongruens slipper transpersoner og kjønnskeive å reise til andre siden av landet for behandling. Spesialist Aud Jektvik forteller at det har vært stor etterspørsel. Foto: Ingun Mæhlum

I 2023 åpnet Regionalt senter for kjønnsinkongruens dørene ved UNN i Tromsø. Det har vært en tydelig etterspørsel, og unge transpersoner slipper nå å reise til andre siden av landet for å påbegynne kjønnsbekreftende behandling.

Aud Jektvik er koordinator og behandler på det regionale senteret for kjønnsinkongruens. Hun er spesialist i sexologisk rådgivning og har utdanning i kjønnsbekreftende behandling, kjønns mangfold og seksuelt mangfold.

Noen av arbeidsoppgavene hennes er å få oversikt over behovet, drive senteret framover, og jobbe med enkeltklienter.

– Vi har fått over 100 henvisninger på under et år, sier senterkoordinatoren.

Det var på oppdrag fra regjeringen at senteret ble opprettet. Det gikk ut på å desentralisere helsetilbudet for transpersoner, og gjøre det enklere å få behandling.

– *Hvilken behandling kan man få på senteret?*

– Man kan få samtaler, både rådgivning og veiledning eller støttesamtaler etter hva behovet er. Mange vet at de ønsker kjønnsbekreftende behandling, mens noen er usikre på hva som går an. Så da ser vi på de tilgjengelige mulighetene, sier Jektvik.

Så er det også mulig med foreldresamtaler, i tillegg til at Jektvik kan informere fastleger og andre behandlere som klientene har. Senteret har også undervisningsopplegg om kjønnsmangfold beregnet for behandlingssteder og skoler.

Vil motvirke kjønnsdysfori og minoritetsstress

Jektvik forteller at flere klienter trenger å snakke om kjønn og normer. Det er ikke alltid lett for klientene å finne ut hvordan de vil gjøre kjønn, men som regel vet de selv om det er på grunn av tildelt kjønn ved fødsel eller samfunnsnormer.

– Det kan hjelpe å ha samtaler. Så har vi hjelpemidler som penisproteser og BH med innlegg, sier behandleren.

Slike hjelpemidler kan motvirke kjønnsdysfori, i tillegg til at de kan hjelpe klientene med å se om de vil ha kjønnsbekreftende operasjon. Så gir samtalene klientene en plass der de blir respektert og hørt. Samtaler kan også motvirke minoritetsstress.

– Minoritetsstress oppstår ved å være minoritet. Det å lese negative artikler, feil pronomenbruk og toalettvalg kan øke stresset. Hver enkelt hendelse er kanskje ikke så stor, men til sammen blir det mye trykk. Det kan gi utslag i depresjon, blant annet, sier Jektvik og forklarer at samtaler kan lufte trykket.

Riktig hjelp til riktig tid

Tilbudet på Tromsøya er nødvendig fordi det er viktig for transpersoner i regionen å få riktig hjelp til riktig tid. Spesialisten forteller at det ikke er så økonomisk å måtte reise til andre siden av landet for å begynne utredningen.

– Vi skulle ønske vi kunne gjøre mer. Jeg håper vi får tilby hormonbehandling, men vet ikke om eller når det kan bli, sier behandleren.

Noen sentrale begreper:

Kjønnsidentitet: Hvordan en person opplever og definerer sitt eget kjønn

Kjønnsinkongruens: Når en persons kjønnsidentitet ikke stemmer med kjønnnet de ble tildelt ved fødselen

Transperson: En som definerer seg som et annet kjønn enn det som står på fødselspapirene

Kjønnskeiv: En som bryter med den binære kjønnsdefinisjonen og forventninger knyttet til kjønn

Cis: En som definerer seg med kjønnnet som står på fødselspapirene

Nord-Troms utpeker seg

– *Opplever du at tilbudet brukes av transpersoner i Nord-Troms?*

– Ja, tilbudet brukes. Jeg kan ikke si at Nord-Troms har utpekt seg veldig. Det har vært flere forespørsler enn antatt, sier senterkoordinatoren.

Så har senteret en del å gå på innen kultursensitivitet, mener behandleren. UNN har samisk tolk, men det trengs mer samisk og kvensk språkkunnskap på senteret. Uansett er intensjonen at alle skal føle seg velkomne, sett og respektert.

Det regionale senteret for kjønnsinkongruens er del av UNN, og skal være et verdig tilbud for transpersoner der de blir møtt med respekt. Foto: Frode Abrahamsen, UNN

Skremselspropaganda og kunnskapsmangel

Det kan virke som om kjønnsdebatten har tatt fyr de siste årene. Den mer konservative siden av samtalen hevder at folk blir «smittet» av kjønn. Jektvik forteller at påstanden handler om skremselspropaganda og kunnskapsmangel.

– Det å være trans er ikke smittsomt. Man sa det samme da homofile og lesbiske ble mer synlige. Mye av den argumentasjonen fra 60-tallet blir brukt i dag om transpersoner, sier spesialisten.

Jektvik forklarer at det ikke skader ciskjønnede når transpersoner får være seg selv og blir sett for den de er. Hun håper vi går fremover som samfunn, men synes det er skuffende og skummelt at det er mye frykt og hatkriminalitet mot transpersoner og skeive.

– Så er det mange som synes det er greit med transpersoner, men som ikke sier noe. De burde bli mer høylytte. Hvis noen i lunsjpausen sier noe stygt om skeive, kan man si ifra. Det kan bety mye for noen andre i lunsjen, sier Jektvik og påpeker at det å være alliert er en handling.

Å være trans i nord

Christian Karlsen fra Harstad er leder i lokallaget til Pasientorganisasjonen For Kjønnssinkongruens (PKI) for Troms og Finnmark. Lokallaget samarbeider med det regionale senteret for kjønnssinkongruens. For fem år siden kom han ut av skapet som transmann, noe som hadde en stor positiv effekt på livet hans.

– Jeg var dypt deprimert før jeg kom ut av skapet. Jeg vet ikke hvordan det ville gått om jeg ikke kom ut.

Lederen forteller at det nyåpnede senteret burde ha vært større og utnyttet sitt potensiale med flere behandlingsformer. På den andre siden påpeker han at det betyr alt at det finnes et tilbud i nord.

– Det viser at det går fremover. Det kan føles som om ting går bakover på mange plasser. Men med disse sentrene får vi en bekreftelse på at vi blir sett og forstått.

Christian forteller at det kan være en fordel å være transperson i nord, der det ikke er så tettbefolket.

– I tettere miljøer kan det være skummelt for transpersoner av utenlandsk opprinnelse og andre transpersoner. Vi påvirkes ikke sånn av det her i nord der det er stor avstand og mindre folk. Samtidig kan det være ubehagelig siden du sitter hjemme og ikke har en gruppe andre transfolk du kan snakke med, sier Karlsen.

Christian Karlsen er lokallagsleder i PKI Troms og Finnmark. Han kom ut for fem år siden, noe som snudde om på livet hans. Foto: Privat

Transrettigheter trues

I flere land ser vi mye transfiendtlig politikk i luften. USA og Storbritannia er to stormakter der transrettigheter og liv står i fare. Også i Norge er det partier som ikke anerkjenner transpersoner. Blant annet gjennom at de vil sette stopper for innføringen av et tredje kjønnsalternativ. Dette setter Christian spørsmålstegn ved.

– Det å være seg selv, det er den man er. Uansett hvordan du identifiserer deg eller hvem du liker, det er ikke noe du kan endre. Mange har dødd i forsøk på å ikke være seg selv... Det at folkevalgte myndigheter fører sånn politikk mot mitt eget folk... Det gjør noe med deg, sier han.

Lederen forteller at han går på testosteronbehandling, og har trygghet og et nettverk rundt seg.

– Men hva med de som ikke har det? De har kanskje familie som tar med den skadelige politikken hjem, som dytter familiemedlemmer i skapet.

Hormonbehandlingen har snudd Christians hverdag for det bedre. Han forklarer at testosteron er en vanlig kjønnsbekreftende behandling som også flere cismenn går på.

– Men jeg skal ikke ha tilgang til det fordi jeg er trans, mens cismenn får det? Hva er grunnen til at det kjempes mot at transpersoner skal bruke det? Det er et veldig naturlig stoff. Det finnes ingen argumenter mot hormonell behandling, understreker Karlsen.

Marginalisert minoritet: Transpersoner utgjør to prosent av befolkningen. Stadig står de grunnleggende rettighetene deres på spill. Foto: Karollyne Videira Hubert

To prosent av befolkningen

Ved spørsmål om de negative holdningene noen fortsatt har til transpersoner, påpeker lederen at transpersoner utgjør bare to prosent av befolkningen. Minoritetsstatusen gjør at det er mye feilinformasjon hos majoritetsbefolkningen, og at det er lite allmenn informasjon om transpersoner både medisinsk og menneskelig.

– Vi brukes mye i feilinformert skremselspropaganda, slik skeive har blitt brukt i alle år. Når folk ikke har riktig kunnskap, kan jeg skjønne at det er skummelt. Man opererer etter den informasjonen man får, og det kan føre til negative holdninger. Men jeg velger å tro at mennesker ikke hater bare for å hate, sier lokallagslederen.

Stol på det vi sier!

– *Hvordan kan cisfolk være gode allierte for transpersoner i hverdagen?*

– Den er enkelt. Tro oss når vi sier hvem vi er. Tro på oss når vi sier navnene og pronomenene våre. Ta oss for den vi er i dag!

Christan deler også råd om hvordan hver enkelt kan bidra til en bedre verden for transpersoner:

– Stå i lag med oss, ha empati, ønsk å forstå og bry deg om de rundt deg. Menneskehjernen er slik at om noen står på utsiden og presser seg inn, tolkes det som et angrep. Vi trenger at de på innsiden inviterer oss inn, sier han.

– *Hva bør gjøres for å verne om transpersoner?*

– Ikke la rettighetene våre og det vi har på minimumsnivå bli tatt fra oss. Når pubertetsblokkere blir ansett for å være eksperimentelt, er det et steg bakover. Den behandlingen har blitt gjort i mange år. Forskjellen er at flere i dag vet om det, sier han og fortsetter:

– Vær skeptisk til det du leser, stol heller på det vi sier! Det er ingen som kjenner seg selv bedre enn seg selv. Og kun en selv vet betydningen kjønnsbekreftende behandling har for seg selv. Ikke la noen bestemme over andre, konstaterer han.

Med presidentskiftet i USA står amerikanske transpersoners liv og rettigheter i stor fare. Trump og hans regjering anerkjenner ikke transpersoner og ønsker å ta bort rettighetene deres. Også her i Norge er det partier som ikke anerkjenner transpersoner. Foto: Ehimetalor Akhere Unuabona

Jobber for bedre pasientrettigheter

PKI jobber for bedre transrettigheter og velferd. Lokallaget for Troms og Finnmark fokuserer på det sosiale, ettersom det kan være krevende å finne gruppetilhørighet her. Nasjonalt jobber organisasjonen politisk for å bedre helsetilbudet.

– Kun transpersoner kan fortelle om seg selv, og derfor burde vi ha mer tilstedeværelse i politiske saker som omfatter oss. Våre pasientrettigheter er ganske

dårlige. Det er mye som er lovet og ikke overholdt. Nå har vi fått regionale sentre, som var lovet for 5 år siden. Da var det sagt at de ville gi hormonell behandling på sentrene, det er ikke overholdt, sier lokallagslederen.

– *Hva bør gjøres i små bygder i Nord-Troms, for en økt allmenn forståelse og toleranse?*

– I mindre samfunn er det vanskeligere å få tak i informasjon. I større samfunn prates det om og deles. Informasjonen må være lettere tilgjengelig, informasjonskanaler må være mer synlig. Og man må kunne få tak i informasjon uten at man selv eller noen andre blir ufrivillig synlig, forklarer Christian.

Flere behandlingsformer

Behandler Aud Jektvik forteller at senteret i Tromsø vil fortsette å utvikle seg med flere ansatte, som vil åpne opp for at mer kan bli gjort. Senteret vil også få flere hjelpemidler etter hvert.

Det er tenkt at senteret skal dekke alle aldersgrupper, men det kan bli en stund til, forteller senterkoordinatoren. I dag gjelder tilbudet for folk som er opp til 23 år gamle.

– Det er frustrerende for de som har lyst til å bruke tilbudet, men ikke kan det på grunn av alder, sier Jektvik.

– *Hvordan kan transpersoner gå frem for å få behandling på senteret?*

– Vi er i spesialisthelsetjenesten, så man må ha henvisning fra fastlege, helsesykepleier eller psykolog. Henvisningen trenger ikke å være så lang, men skal opplyse om at man er kjønnskreativ, kanskje har kjønnsinkongruens og ønsker hjelp, sier spesialisten.

A black and white portrait of a man with dark hair, wearing glasses, a dark suit jacket, a light-colored shirt, and a striped tie. He is looking slightly to the left. The background is dark and textured.

En enslig svane i homodebatten

Alf Martin Jæger. Bildet er fra boka Anders Ole Hauglid: "Balsfjorden og Malangens historie, 1830-1920" Bind 2, 1991, side 536. Foto: ukjent.

Alf Martin Jæger, en av våre fremste homoforkjempere

Alf Martin Jæger skrev den første norske romanen som har kjærlighet mellom menn som hovedtema, der begrepet homoseksuell blir brukt, «Odd Lyng». Den ble gitt ut i 1924. Boka kan leses som et kampskrift mot straffelovens paragraf 213, som forbød samkvem mellom menn.

Den historiske milepælen skildrer en tragisk kjærlighetshistorie, undertrykkende holdninger og frykten for avsløring og straff.

I boka møter vi på den titulære karakteren Odd Lyng, som er den første tydelige homofile hovedkarakteren i norsk litteratur. Romanen introduserer også begrepet homoseksuell for norsk skjønnlitteratur.

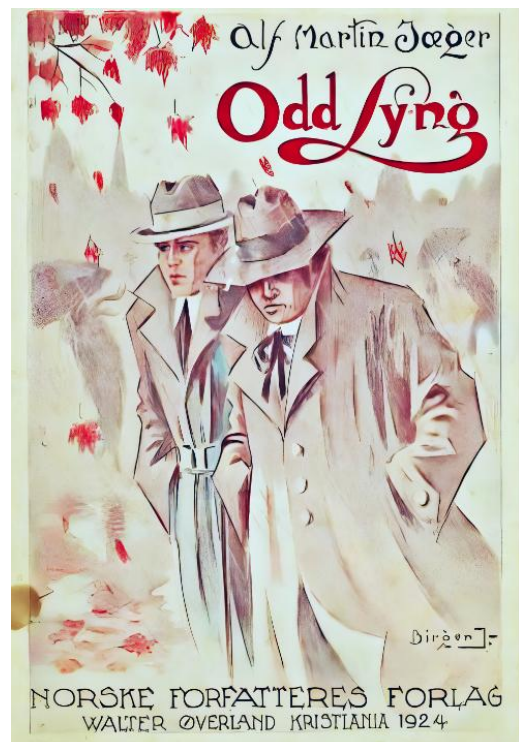
Jæger var tidlig ute med å argumentere for at homoseksualitet var normalt og ikke umoralsk eller sykt. Gjennom romaner og debattinnlegg kjempet han for homofiles rettigheter og likestilling.

Gjenoppdaget

I løpet av de siste årene har Jæger og hans aktivisme blitt latt merke til igjen. Mye grunnet historikere som har ført han inn i søkelys igjen, og nyutgivelsen av «Odd Lyng» som er oversatt til moderne norsk. Nyutgivelsen er også oversatt til kvensk. Alf Martin Jæger hadde faktisk kvenske røtter! Noe som kanskje ikke er så overraskende i og med at han var fra Alta. Men han levde, studerte og var lærer i en tid der fornorskningspolitikken var på sitt sterkeste, der skolene ble brukt som et sentralt verktøy i fornorskningen av kvener og samer.

Jæger var født utenfor ekteskapet. Moren var fra Øvre Alta og faren var fra Hammerfest.

I en del av barndommen så var Jæger bosatt sammen med bestemoren, som han fikk en sterk tilknytning til.

Forsiden til 1924-utgivelsen av "Odd Lyng"

Bodde i Oksfjord i tjue år

Denne kvenske homopioneren bodde i Nord-Troms en lengre periode av livet. Han var bosatt lengst i Oksfjord, i Nordreisa, der han skal ha vært bosatt i 20 år. Harald Elvebakken fra Oksfjord har ikke bare samlet en imponerende bunke med dokumentasjon og kunnskap om Jæger, men han var også en nær nabo til forfatteren før i tiden!

Harald Elvebakken begynte å grave i livet til Alf Martin Jæger etter å ha lest en artikkel i Syn og Segn om forfatteren. Siden da har han samlet en imponerende bunke med dokumenter. Foto: Andreas Collins

– Han bodde to hus bortfor her. Han kom til Oksfjorden i 1925 når det nye skoleinternatet ble tatt i bruk og var her til 1944, under evakueringen. Etter det reiste han og kom ikke tilbake igjen, sier Harald om Jæger som var lærer på barneskolen i bygda.

– Han gikk forbi to ganger om dagen når han var på tur til og fra skolen. Så han var velkjent i bygda, legger han til.

Ifølge *Skolebladet Vol. 24* kan Jæger trolig ha kommet til Oksfjord allerede i 1921, da det var et lærerskifte.

Vennskap med Nordahl Grieg

Jæger hadde mye kontakt med en rekke norske forfattere og hadde brevkontakt med blant annet Lars Berg og Nordahl Grieg. Grieg skal til og med ha besøkt Alf Martin Jæger i Oksfjord i 1939.

En annen forfatterkollega Jæger fikk på besøk var Johan Falkberget. Falkberget besøkte Jæger en vinter og fikk et rom der han fikk forbedre det litterære håndverket. Da han var ung var Jæger protesjert av forfatter og samfunnsdebattant Ellisif Wessel, som hjalp ubemidlet ungdom til å skrive. Han fikk en fast spalte i Wessels tidsskrift «Klasse Mot Klasse». Ikke nok med det, så betalte Wessel og mannen hennes for Jægers lærerstudier i Tromsø.

Selv om Jæger kanskje ikke skrev så mye skjønnlitterært i sin tid i Oksfjord, engasjerte han seg i aviser og i lokalpolitikken. Han er omtalt som en radikal sosialdemokrat, og satt angivelig minst én periode i kommunestyret på Skjervøy, for Arbeiderpartiet.

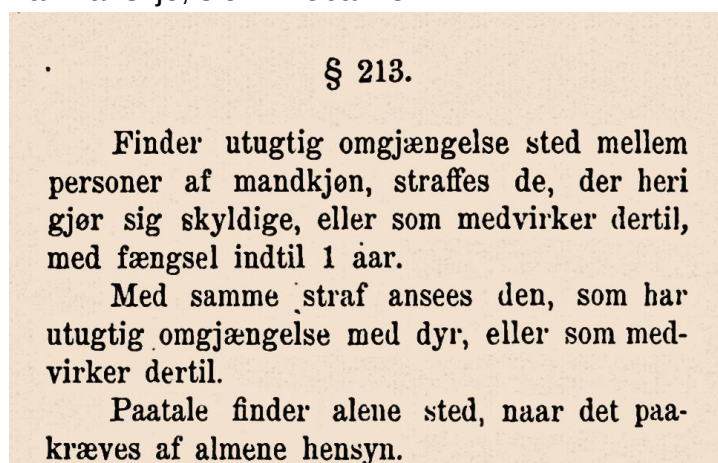
Elvebakken forteller at bøkene til Jæger ikke var spesielt kjent i Oksfjord, da det var lang reisevei til nærmeste bokhandel.

Elvebakken har samlet flere avisutklipp fra tidlig 1900-tallet til nyere forskningsartikler om Alf Martin Jæger. Foto: Andreas Collins

Reaksjoner fra lokalmiljøet

Likevel ga Jæger ut «Odd Lyng» en historisk roman som var langt forut for sin tid, like før han flyttet til Nord-Troms. Harald forteller at boka var omstridt da den kom ut. Den ble sett på som en nøkkelroman som omhandlet virkelige mennesker. Det samme gjaldt romanen «Strengen Brast», fra 1923, som skapte reaksjoner blant lokalbefolkningen i Balsfjorden, der han bodde før han flyttet lengre nord. – Det var et raseri der, fordi de mente han at han hadde utlevert folk. Og det hadde han kanskje, sier Elvebakken.

Straffelovens paragraf 213. Bildet er hentet fra magasinet Blikk

Gikk til angrep på §213

– Jæger anses som en forkjemper for skeive, siden han har flere bøker som omhandler likekjønnet kjærlighet. Hva kan du si om Alf Martin Jægers skeive engasjement?

– Det er bare én roman der det virkelig framgår. Men han skrev noen avisinnlegg om temaet, blant annet i Dagbladet.

I 1928 kom Jægers leserinnlegg

«Det tredje kjønn» på trykk i Dagbladet. I innlegget gikk han hardt ut mot straffelovens §213, og viste til land som ikke hadde lover mot homoseksualitet. Han

refererte til tysk forskning, trakk frem kjente skeive skikkelser som Oscar Wilde og Shakespeare, og han likestilte homofil og heterofil natur. Jæger påpekte at homoseksualitet ikke er ervervet, men medfødt.

«Vi ryster på hodet og smiler litt av hekseprosessene – så sørgelige de enn var. Mon ikke en senere tid vil gjøre det samme like overfor tiden nu når straffen for homoseksualitet er avskaffet i alle kulturland» skriver Jæger ved slutten innlegget.

Dette var en banebrytende mening å formidle, spesielt under eget navn, hele 44 år før avkriminaliseringen av homofilt samkvem.

– Han hadde et nokså ukomplisert forhold til å påstå at det var helt naturlig at folk var sånn. At det ikke var så spesielt som motstanderne prøvde å få det til å se ut som, påpeker Elvebakken.

Ekteskap

– Alf Martin Jæger giftet seg med Aagot Josefsen. Men de fikk ingen barn. Kan det tenkes at Jæger var bifil eller homofil?

– Folk trodde nok at det var mer et proformaekteskap, heller enn at de hadde intimt samliv. Det var ting som tydet på at fru Jæger kanskje hadde det på samme måte, sier Elvebakken og forteller at det har vært referert til at Jæger og fruene hadde hvert sitt soverom.

– Tenkte lokalmiljøet at Jæger var skeiv?

– Det tror jeg ikke var ukjent i miljøet her. Det var vel akseptert. Folk var ganske overbærende så lenge det ikke var provoserende adferd, forklarer Harald.

Krigstid i nord

Jæger jobbet tidvis som journalist, og skrev notiser og minneord for flere lokalaviser.

– Blant annet en artikkel med minneord for tre-fire ungdommer fra Oksfjord som omkom den 9. april i 1940, når Norge og Eidsvoll ble torpedert, sier Harald.

Alf Martin Jæger flyttet fra Oksfjorden når krigen var over. Noe som skyldes at en del personer ikke ønsket at han skulle

Det tredje kjønn.

I Dagbladet nr. 251 er der referat fra «Det kirkelige landsmøte» og ifølge dette skal herr skoleinspektør Sven Svensen ha sagt: «På seksalkongressen i København blev der krevet beskyttelse for homoseksualitet. Ja, det blev det — og av humane hensyn!

Det har nemlig nu i flere kulturland, hvor der er straff for seksuell omgang mellem voksne av samme kjønn reist sig sterke krav om å få vekk den lovparagrafen. Og tenk, hvilken inkonsistens her i landet, hvor det er straffebestemmelser for omgang mellem menn og ikke mellem kvinner. En krever altså mere «sedelighet» av menn!

I Holland, Frankrike og Syd-Europa er der såvidt mig bekjent intet forbud for seksuell omgang mellem voksne av samme kjønn. Og denne straffebestemmelse vil uten tvil bli ophævet også i de andre land. Skal Norge være det siste! I Tyskland har der opstått en hel litteratur om dette spørsmålet. Man taler her om det tredje kjønn. Altså i de fleste tilfelle er homoseksualitet ikke ervervet men medfødt. Den nyere forskning har også vist at flere av historiens mest kjente kvinner og menn har vært homoseksuelle. Det har vært påstått at Augustin var bisksuell — Leonardo da Vinci, Shakespeare homoseksuelle, Marie Antoinette likeså — Madame Blavatsky var det uten tvil. Oscar Wilde blev satt i fengsel for homoseksualitet.

En heteroseksuell blir forferdet når han hører om dette. Han tenker ikke på at en homoseksuell føler akkurat like ens for en av sitt eget kjønn — som han like overfor en av motsatt kjønn. Er homoseksualitet ervervet i barneårene ved forføring av kamerater, så har sikkert spiren til homoseksualitet vært der — latent. — Derfor — vekk med straff når det gjelder seksuell omgang mellem voksne av samme kjønn. Når det skjer frivillig av begge parter. Det er også blitt påstått at homoseksualitet florerer mere i London og Berlin enn i Paris og Amsterdam. Det er nok en sannhet om forbuden frukt.

En annen sak blir det når det gjelder mindreårige. Her må loven gripe inn — likesåvel som hvor der er tale om seksuelle forbrytelser mot barn i sin almindelighet.

Der tales om at tiden nu er verre enn noensinne. Kanskje — men homoseksuelle har det nok vært til alle tider — og vil bli det så lenge mennesker finnes på jorden.

Vi ryster på hodet og smiler litt av hekseprosessene — så sørgelige de enn var. Mon ikke en senere tid vil gjøre det samme like overfor tiden nu når straffen for homoseksualitet er avskaffet i alle kulturland.

Jægers leserinnlegg i Dagbladet, s. 4, 15. november 1928

komme tilbake igjen. Han hadde vært sosialdemokrat og skal angivelig ha konvertert til nazismen i løpet av okkupasjonen.

Jæger oppfordret til motstand ved starten av krigen, men skal senere ha skrevet et innlegg med oppfordringen om å holde seg i ro. Dette og posisjonen Jæger hadde som journalist under krigen er tegn på samarbeid med Nasjonal Samling (NS) og okkupasjonsmakten. Til tross for hans avstand til den nazistiske ideologien. De aller fleste aktive avisene i Norge var vel verdt å merke NS-styrte under andre verdenskrig.

Harald stiller så et retorisk spørsmål om hva som påvirket radikale sosialister til å samarbeide med okkupasjonsmakten under krigen. Han forteller at det var flere fremtredende folk i politikken, blant annet i Arbeiderpartiet og LO, som gjorde det skiftet. Og man kan spekulere om det var fordi det var det enkleste valget.

– *Hva er grunnen til at det er flere paralleller mellom Alf Martins liv og litteraturen hans?*

– Det er vel ganske naturlig at man skriver om det man kjenner.

Runar Jordåen er historiker på Skeivt Arkiv ved Universitetet i Bergen og har forsket på Jæger i mange år.
Foto: Paul S. Amundsen / Skeivt Arkiv

En av få som turte å ta del av debatten

Runar Jordåen er førstebibliotekar og historiker på Skeivt Arkiv ved Universitetet i Bergen. Han har forsket mye på Alf Martin Jæger. Han forteller at Jæger skrev tekster hele livet.

– Hvis du pusler det sammen, så får du et bilde av hans liv. I 2018 oppdaget jeg leserinnlegget hans i Dagbladet, der du også ser at han faktisk tok debatten om homoseksualitet, ikke bare gjennom romaner, sier Jordåen.

Det var et fåtall andre som turte å ta del i samtalen om avkriminaliseringen av homoseksualitet på den tiden. Det var for det meste leger, blant annet Karl Evang, som skrev om det fra et medisinsk perspektiv.

– Mens Jæger var en lærer som

bodde i en sjøsamisk bygd i Nord-Troms. Han var ingen lege. Dessuten hadde han tidligere vært lærer i Balsfjord, der han hadde fått rykter på seg om at han hadde hatt seksuelle forhold til en mann.

Mange likheter mellom skjønnlitteratur og virkelighet

Ryktet finnes fremdeles i bygda, og det er tenkelig at romanen «Strengen Brast» handler om situasjonen. I tillegg handler den tredje boka hans, «Ser du en stjerne», om noen gutter som vokser opp i Alta, der den ene får følelser for kameraten.

– Så det er mange likheter å få øye på i alle romanene hans. I et eksemplar av «Odd Lyng» på Tromsø bibliotek er det noen som har skrevet riktige stedsnavn i marginen. Historikeren forteller at på tross av rykter, fortsatte Jæger å skrive om tematikken, noe som gjør den nordnorske forfatteren eksepsjonell.

«Odd Lyng» kan leses som én versjon av hvordan det var å være skeiv på tidlig 1900-tallet. Og det kan leses som et ekko av den progressive tankegangen fra Tyskland. Men Runar forklarer at den ikke er representativ for hele virkeligheten.

Enslig svane

Jæger argumenterte på en måte som ytterst få gjorde i Norge. Han la seg på lik linje med bevegelsen for skeives rettigheter fra Tyskland. Der natur og biologi ble knyttet til tanken om at man var født sånn, heller enn at det var ervervet. Den tankegangen kom godt til syne i Jægers tekster.

Det var ingen som støttet Jæger i ordskiftet, og innleggene hans fikk en håndfull negative motsvar.

– Jæger argumenterte for det som en enslig svane, sier Jordåen.

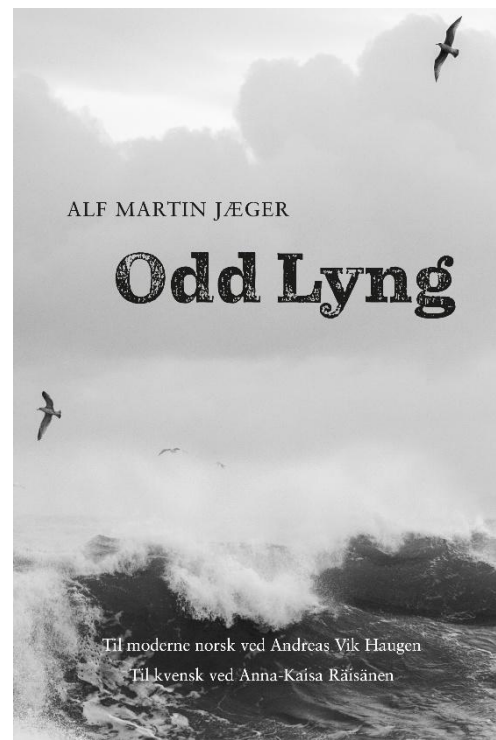
Et progressivt budskap

– På hvilken måte var «Odd Lyng» et kampskrift mot paragraf 213, og de undertrykkende holdningene som fantes når den ble utgitt?

– Han refererer til paragrafen, i det minste indirekte. Han skriver om følelsen av at man ble oppfattet som en sedelighetsforbryter, hvordan lovgivningen og de negative holdningene førte folk utfor stupet. Så den ble nok oppfattet som et budskap, sier Jordåen som i samme åndedrag forteller at paragraf 213 ikke ble brukt så ofte.

Selv om to av Jægers bøker om homoseksualitet ender på tragisk vis, mener Jordåen at det finnes en progressiv agenda i litteraturen.

– Det er ganske tydelig på slutten at man tenker seg at et annet utfall hadde vært mulig hvis verden var annerledes. Det er et progressivt syn der han avviser smitteeffekten, at det er noe degenerert eller noe unaturlig. Han sier ganske tydelig at dette er noe som må aksepteres, konstaterer historikeren.

Omslaget til den moderniserte utgivelsen av "Odd Lyng". Foto: Ruija Forlag

Rolf Løvaas var den første formannen i det skeive forbundet "Det Norske Forbund av 1948" og roste Alf Martin Jæger. Foto er fra første nummeret av tidsskriftet «Løvetann» 2000

Kontinuerlig engasjement og deltakelse

Jæger hadde kontakt med flere forfattere og skeive forkjempere. En av disse var Rolf Løvaas, den første formannen av det skeive forbundet «Det Norske Forbund av 1948», som han hadde brevkontakt med. Løvaas hadde lest boka «Ser du en stjerne» og roste Jæger og hans dristighet.

– Han sier jo aldri at «jeg er skeiv». Men det var jo heller «ingen» andre i offentligheten på dette tidspunktet. Det sier han heller ikke i brevene til Løvaas. Men det ligger veldig implisitt at de skriver sammen som noen som er skeive begge to, påpeker Runar.

Jæger hadde et kontinuierlig engasjement i den skeive saken. Alle tre bøkene hans handler om homoseksualitet, i tillegg til flere andre avisinnlegg og lignende tekster.

Han skrev også en bokanmeldelse av tromsøværingen Borghild Kranes «Følelsers Forvirring», som er den første norske romanen

om lesbisk kjærlighet.

Tross ytterst få kilder, er det mye som kan vitne om skeive liv tilbake i Jægers levetid.

– Du kan finne mange eksempler på folk som på en eller annen måte har levd skeivt. Folk som har vært alt fra utstøtt til akseptert. Men det har ikke vært artikulert. Det har vært kvinner som bodde sammen i ekteskapslignende relasjoner på den tiden, og andre eksempler man finner rundt omkring, forklarer historikeren.

Medlem av NS-styrt forening

Ved spørsmål om Alf Martin Jægers samarbeid med okkupasjonsmakten under andre verdenskrig, forteller historikeren at det var mange lærere som ble del av Norges Lærersamband. Denne foreningen var NS-styrt. Flere oppfattet det som en naziorganisasjon og lot være å melde seg inn. Men medlemstallene varierte mellom ulike deler av landet.

– En av stedene der nesten alle lærere meldte seg inn - var Nordreisa, faktisk! Så han kan ha vært påvirket av skoledirektøren i Nordreisa, sier Jordåen som forklarer at selv om det var ulike holdninger til Norges Lærersamband, var det ikke regnet som landssvik.

En av de fremste forkjemperne

Det er vanskelig å få et konkret svar på hvorfor homofiles rettigheter var en hjertesak for Alf Martin Jæger. Runar mener det er tydelig at engasjementet springer ut av Jægers liv.

– Så kan man tenke at han engasjerte seg på noen andres vegne. Men det er mye som tyder på at han engasjerte seg på sine egne vegne, sier Jordåen og legger til at det kan bety at Jæger var skeiv. Men det er nesten umulig å si helt sikkert. I tillegg trekkes ekteskapet med Aagot Josefsen fram. De to giftet seg i førtiårene og hadde et sterkt bånd.

– Det kan jo være at de faktisk hadde et romantisk og et seksuelt forhold. Det ekskluderer heller ikke at han kan ha bygd det han skriver om på egne erfaringer. Det er jo mulig å være bifil eller panfil, sier Runar.

– *Burde Jæger regnes som en av de fremste homopionerene i norsk skeiv historie?*

– Ja. Det er nesten ingen som tok del av den samtalen. Han organiserte ikke noen bevegelse, han skrev om dette i romaner og leserinnlegg. Kanskje det ikke fremstår som så mye, men oppsummert er det veldig mye mer enn andre gjorde på den tiden, sier historiker Runar Jordåen.

Jæger er blitt beskrevet som en omsorgsfull person, og er fortsatt i dag et kjent navn for flere i Nord-Troms. Han var en nyansert mann som skrev hele livet. Bildet er fra 3. utgave av Norske skolefolk, s. 836, fra 1966, Stavanger - Dreyer. Fotograf: Ukjent

En dyktig og omsorgsfull person

Jæger jobber som lærer ved flere skoler. Harald Elvebakken forteller at Alf Martin var regnet som en god og omsorgsfull person. Han var opptatt av at elevene ikke skulle utsettes for fare på veien hjem. Når det var dårlig vær, hjalp Jæger elevene med å komme seg hjem.

– Noen sa at han var litt spesiell, andre sa at han var flink. Men han var greit akseptert av bygda. Selv om alle visste at han hadde en legning som... I beste fall var en del omdiskutert, konkluderer Oksfjordingen.

Regnbuesekkens farger og flammer

Dette motivet skapte debatt da det havnet på førsteklassesekkene. Foto: Tarjei Jensen Bech

I 2022 fikk førstekllassinger i Troms og Finnmark skoleryggsekker der regnbuen var del av det velkjente designet. Disse sekkene ble også delt ut året etter.

Men ved starten av 2024 gjorde Finnmark en beslutning om å ikke dele ut flere sekker med regnbuemotivet. Heller ikke i Troms ble regnbuesekkene delt ut da det var tid for skolestart. Skyldes det debatten som oppsto rundt sekkene?

Tarjei Jensen Bech (AP) var fylkesordfører da regnbuen prydet skoleryggsekkene. Motivet ble til under koronapandemien, og speilet «alt blir bra»-budskapet som holdt håpet oppe i en tid med nedstenging og avstand.

– Det var utgangspunktet. Så kan en regnbue symbolisere mye, også pride og mangfold, etter hva man legger i den.

Sammenlignet med hakekors

Politikeren forteller at det håpefulle motivet møtte på reaksjoner fra kristenkonervative miljøer. Disse miljøene tolket sekken utelukkende som en «pridesekk».

– Når jeg så debatten og hvor hardt noen gikk ut mot motivet, og sammenlignet det med å sette nazisymbol på sekken, viste det hvor viktig regnbuemotivet var. Regnbuen kan stå for håp, mangfold og at man kan være den man er og elske den man vil, sier Bech og legger til at det er et fint budskap - også for førsteklassinger.

Flere som var imot sekken stemplet regnbuen som et politisk symbol. Noe som var feil, mener den tidligere fylkesordføreren. Han forklarer at regnbuen kan være mye, også et kristent symbol.

Politikeren forteller at det ble mange overdrivelser i debatten som oppsto, og understreker viktigheten i å plassere regnbuen på skoleryggsekkene.

– Særlig i Troms og Finnmark, hvor vi har mange små samfunn der det kan være vanskeligere å være skeiv eller bryte med kjønnsnormene - er det viktig med regnbuen, sier Jensen Bech.

Politiker Tarjei Jensen Bech forteller at motivets budskap ble feiltolket av noen, og at regnbuen kan være et viktig symbol med flere budskap.
Foto: Sunniva Gaski

Et skritt bakover

Grunnen til at flere ikke så «alt blir bra»-budskapet i motivet, kan handle om noens interesse for å skape støy, forteller politikeren.

– *Hva tenker du nå, to år senere, om debatten som oppsto rundt designet?*

– Jeg synes det er veldig synd. Debatten førte mye vondt med seg og det er mange som blir berørt og synes det er vanskelig. Så synes jeg det er trist å se at Finnmark fjernet regnbuen. Det kan oppleves som et skritt bakover. Det var feigt av politikerne som styrer, at man i altfor stor grad lot seg styre av et lite kristenkonservativt miljø, sier Bech og påpeker at beslutningen viser ryggen til minoriteter som trenger støtte.

Essensielt for unges psykiske helse

Styreleder i FRI Troms og Finnmark, Camilla Maline Karlsen, er positiv til regnbuemotivet.

– Vårt standpunkt er at det er fint og viktig å lære at mangfold er en naturlig del av verden, sier hun og understreker at det er essensielt for unge skeives psykiske helse og i forebygging av mobbing.

Styrelederen viser til elevundersøkelsen 2024, som viser at elever i en annen kjønnskategori er tre ganger mer utsatt for mobbing.

Camilla Maline Karlsen er styreleder i FRI Troms og Finnmark, og forteller om flere fordeler ved regnbuen. Både psykologisk og samfunnsmessig. Foto: Privat

Mangfold, kjærlighet og håp

Når det gjelder debatten som oppsto rundt regnbuesekkene, sier styrelederen at foreningen ikke ønsker å skape politikk av det.

– Regnbuen symboliserer mangfold og kjærlighet. Det bør ikke være kontroversielt.

– *Hva kan være årsaken til at noen var imot dette motivet?*

– Jeg kan ikke snakke for andre. Men folk har en tendens til å frykte det de ikke kjenner seg igjen i og ikke vet om. Det handler bare om å være den man er, og akseptere at andre får være lykkelige og ikke hate, sier Karlsen.

Når det kommer til regnbuens betydning i det skeive miljøet, refererer styrelederen til boka «The LGBTQ+ history book». Der står det at regnbueflagget kom i 1978, som et

symbol på mangfold og håp. Det ble laget av Gilbert Baker i samarbeid med flere andre skeive aktivister som kjempet for skeives rettigheter og trygghet.

Barn fortjener å vite om samfunnet

– Som utgangspunkt har ikke barn noe forhold til regnbuen utenom at det er fine farger, sier Karlsen og understreker fargenes psykologiske fordeler, i tillegg til at barn må få vite at verden ikke er monoton.

Karlsen er klar på at det er alderstilpasset pedagogikk som gjelder, som unngår å være overveldende, når barn lærer om mangfold.

– Barn som ikke får riktig alderstilpasset verktøy og informasjon om samfunnet de skal ut i, risikerer å bli mindre i stand til å håndtere samfunnet som voksen, sier styrelederen.

Foreningen kurser pedagoger og andre som jobber med barn. Da formidles kunnskap, perspektiver og verktøy som gjør pedagoger tryggere på tematikken. På den måten møtes mangfoldet på en god måte.

Det handler om et samfunnsmessig ansvar og en realistisk innstilling overfor barn og unge.

– Heldigvis er det bare en margin som ikke ønsker at det snakkes om denne delen av mangfoldet, sier styrelederen.

Vil forbedre holdninger i Sápmi

Tarjei Jensen Bech forklarer at selv om det ikke er avgjørende for LHBTI+ miljøet om regnbuemotivet er på sekkene, kunne motivet bringe frem samtaler rundt regnbuen mellom foreldre og barn.

– *Hvordan kan vi som samfunn jobbe for mer mangfold og likeverd?*

– Det aller viktigste er hvordan vi oppfører oss mot hverandre. Den største bøygen er frykt. Hvis man er vokst opp i Lyngen og aldri har møtt et skeivt menneske kan det gi fremmedfrykt. Jo mer fremmed, jo skumlere er det. Det viktigste er å bryte ned murer og bidra til mer toleranse og forståelse, sier politikeren.

Jensen Bech skal stille til valg ved sametinget. Ved spørsmål om hvordan han vil jobbe for mangfold og likeverd der, forteller politikeren at det er mye som kan gjøres politisk for å forbedre holdninger. Blant annet å bidra med midler til Rosa Kompetanse.

– Særlig i samiske samfunn er det vanskelig å være skeiv. Det er ikke noe å stikke under en stol at det er mange med problematiske holdninger i Sápmi, sier Bech og påpeker at sametinget kan spille en viktig rolle i å gi rom for at folk kan være seg selv.

I samiske miljøer er det spesielt vanskelig å være skeiv. Derfor trengs det større rom og aksept, forteller Bech. Foto: Tarjei Jensen Bech

Bør det bli forbudt å pynte kontorer etter personlig preferanse?

Ordførerne i Nord-Troms: Hilde Anita Nyvoll, Kai Petter Johansen, Geir Varvik, Ørjan Albritsen, Eirik Larsen, Bernt Eirik Isaksen Lyngstad. Foto: 1 - Andreas Collins, 2 - Marius Fiskum, 3 – 6 - Privat.

I Lyngdal kommune på Sørlandet vedtok kommunestyret at kommunale kontorer ikke skal innredes etter personlig preferanse eller mening.

«Jobber du i en offentlig etat, og er ansatt i en kommune, så skal du være nøytral i forhold til verdisyn. Du kan ikke fronte dine religiøse og politiske standpunkter» sier ordføreren i Lyngdal, Unni Nilsen Husøy, til NRK.

I samme NRK-artikkel, fra 12. september 2024, blir vi kjent med en ansatt som måtte fjerne prideflagget fra skrivebordet sitt, på grunn av det kommunale vedtaket.

Lyngdal blir den første kommunen med et vedtak om å forby personlig pynt, og kilder i saken mener de ikke blir den siste.

Háldi har snakket med ordførerne i Nord-Troms om deres forhold til dette med personlig preg på offentlige kontorer.

**Ordførerne refereres til gjennom navnet på kommunen deres.*

Ordførere i Nord-Troms

Kvænangen: Kai Petter Johansen

Kåfjord: Bernt Eirik Isaksen Lyngstad

Lyngen: Eirik Larsen

Nordreisa: Hilde Anita Nyvoll

Skjervøy: Ørjan Albritsen

Storfjord: Geir Varvik

– Hvilken personlige pynt har du på kontoret ditt?

Kvæningen – Jeg har ikke så mye personlig. En kvencaps, en nissedukke jeg tar frem til jul og ting jeg fikk når jeg begynte her. Det står noen Moonlightski her fra forrige ordfører, som er fine.

Kåfjord – Jeg har vimpler, oppbevaringsdekor, plakat med oversikt over partiene til ordførerne, en miniatyrbåt på vinduskarmen, Kåfjordkoppen og Riddu Riddu-koppen. Så har jeg bilder av aktiviteter jeg har vært med på, av Kåfjord og viktige hendelser som Riddu Riddu og kongelig besøk.

Lyngen – Jeg har ikke noe personlig pynt. Jeg har et bilde av Lyngsalpan, og selvfølgelig har jeg kommuneflagget og det kvenske og samiske flagget. Så har jeg kort med noen fine ord fra ulike besøk.

Nordreisa – Jeg er første kvinnelige ordfører i Nordreisa, så det skal være kjærlighet på kontoret. Det er hjerter i vinduene, blomsterpotter, bilde fra min første politiske karriere på sametinget, en kalender med oppløftende ord, tegninger fra mitt yngste barn - som er fint å ha synlig når det blir lange dager. Jeg har det norske, samiske og kvenske flagget i en hjemmelagd flaggholder fra svigerfar. Så mangler jeg prideflagget, som jeg ikke har kjøpt enda.

Skjervøy – Jeg har faktisk ingen personlige ting. Jeg har heller ting jeg har fått fra ordførervervet. Jeg har et bilde av kongeparet som henger på veggen. Så har jeg bilder av kommunen, noe kvensk fra kvenkultursenteret, noe kunst og noen tørka blomster som kona ikke ville ha hjemme.

Storfjord – Jeg har ikke noe personlig pynt. Jeg har en plakat med styresettet i Norge, kommunevåpen, fylkesvåpen, en fin utstoppet rype som minner om de som går på jakt om høsten, det kvenske og samiske flagget, et gammelt Jakob Weidemann trykk og noen gjenstander vi har fått fra besøk.

– Hvorfor har du den pynten på kontoret ditt?

Kvæningen – Jeg har kvencapsen og et kvensk bordflagg fordi jeg er stolt av at vi i Kvæningen har en enighet om å løfte fram trestammers møte mellom kvener, samer og nordmenn.

Kåfjord – Pynten er ikke direkte personlig, men heller i forbindelse med kommunen og ordførervervet. Men også for at det blir trivelig på kontoret.

Lyngen – Det er del av historien i Lyngen. Man må ikke glemme hvor man kommer fra. Jeg er ganske sikkert både kvensk og samisk.

Nordreisa – Med hjertene vil jeg legge trykk på at det er en dame som sitter i ordførerstolen. Flaggene viser trestammers møte mellom norsk, samisk og kvensk i regionen. Og det skal vi synliggjøre.

Skjervøy – Det er et offentlig kontor, og da er det viktig å ha bilder som gjenspeiler Skjervøy.

Storfjord – Alt har jeg arvet av tidligere ordførere.

– Hvorfor er det viktig med et personlig preg på kontoret?

Kvæningen – Jeg tror det er veldig individuelt. For enkelte er det viktig at de har personlige ting på kontoret. Man tilbringer mye tid der, og det er nok greit å ha noe som minner deg om hvem du er. Noen har ingenting personlig, bare pc og pult, og synes det er greit.

Kåfjord – Jeg tar imot en del gjester, og da må det se ryddig og ordentlig ut. Så synes noen det er fint med familiebilder på kontoret. Kanskje de føler at det blir hjemmekoselig og at de jobber bedre da.

Lyngen – Det handler om trivsel.

Nordreisa – Det bør gi en viss retning på hvem som bor på kontoret. Det må være passelig, ikke for mye. Å komme inn på et kontor som ikke har noe, blir litt for upersonlig. Man må finne en balanse der.

Skjervøy – I forhold til min rolle, så har jeg mange forskjellige folk innom og det er fint å vise litt av kommunen og regionen. Jeg har ikke behov for personlige gjenstander. Men hvis andre vil ha det gjør det ikke noe.

Storfjord – Det handler om trivsel. En ordfører vet at han sitter i minst fire år. Du må da ha det trivelig rundt deg. Og du får litt besøk på kontoret, da er det viktig å ha det fint.

– Hva tenker du om Lyngdals vedtak?

Kvæningen – Sannsynligvis er det et litt problematisk tema med sterke meninger. At det er gjort for å hindre politiske symboler. At det skal være åpent for alle og ikke være ekskluderende.

Kåfjord – Personlige artefakter som gjør det koselig på jobb, bør alle ha lov til å ha. Når det gjelder ting som sier noe om meninger – er det sikkert en grense. Hvor grensen går er vanskelig å si. Sunne holdninger bør få komme til uttrykk. Hvis du brenner for noe, som kreftsaken, gjør det ingenting at du viser det.

Lyngen – Jeg har ikke noen mening om det. Men det å pynte og gjøre det trivelig, og se på et bilde i en travel hverdag, er ikke galt, synes jeg.

Nordreisa – Jeg har ikke gransket saken. Men du skal ta imot besøkende, så pynten må ikke støte noen. Man trenger kanskje ikke et vedtak for det, men kanskje var det nødvendig der.

Skjervøy – Det er vanskelig å si noe om det og hva som ligger til grunn. Men det må bli opp til enhver, og det varierer veldig. Hvis det er noe personlig, skal ikke det være rart. Det er ikke alltid nødvendig med vedtak. Det er en enkeltvurdering.

Storfjord – De får bestemme hva de vil, men så lite har vi ikke å gjøre her at vi begynner å se på sånt. Det er viktig at folk skal trives på jobb.

– Er du for eller imot personlig pynt på kontorer i offentlig sektor?

Kvænangen – Jeg har ingen problem med det. Men man skal huske at det er et kontor som tilhører fellesskapet. Vi bruker det bare så lenge vi er valgt og ansatt.

Kåfjord – Jeg er for. Det er bare fint. Så lenge folk kan bruke det til å føle seg vel på jobb.

Lyngen – Jeg har ikke tenkt over det, men jeg er ikke imot.

Nordreisa – Jeg har ingenting imot at man setter et personlig preg på kontoret. Men det bør være gjennomtenkt. Jeg kunne tapetsert kontoret mitt med Rob Lowe. Det hadde vært fint, men man kan ikke henge opp hva som helst.

Skjervøy – Det må være opp til hver enkelt.

Storfjord – Jeg er for. Hvis et personlig preg på kontoret kan gjøre at folk trives mer på jobb, må det være lov. Det eneste man passer på er at man ikke henger opp noe støtende for andre. Jeg vil for eksempel ikke henge opp et pride eller Palestinaflagg på kontoret.

– Ser du for deg at dere i kommunen vil innføre vedtak mot personlig pynt på offentlige kontorer?

Kvænangen – Nei, ikke sånn som det er i dag. Folk får ta ansvar selv og være bevisst i sin rolle. Man skal ta høyde for at det finnes forskjellige meninger om alt. Det kan være gjennom det kvenske, samiske eller gjennom en regnbue.

Kåfjord – Nei. Jeg har aldri hørt snakk om det, og det kommer neppe til å bli tatt opp.

Lyngen – Hvis det blir en sak om det, vil jeg som ordfører stemme imot det. Jeg kan ikke tro at man kan være imot personlig pynt, man er jo der mesteparten av tiden.

Nordreisa – På nåværende tidspunkt kan jeg ikke se for meg at det er nødvendig.

Skjervøy – Nei. Det har aldri vært en problemstilling eller noe noen har spurt om.

Storfjord – Det kommer ikke til å havne på bordet denne perioden. Jeg har viktigere ting å tenke på. Det er frihet under eget ansvar.

Bli bedre kjent med deg selv

gjennom disse enkle spørsmålene:

- ❖ Hvem er du?
- ❖ Hva er viktigst for deg i din identitet?
- ❖ Hvordan blir du påvirket av identiteten din i hverdagen?
- ❖ Er identitet internt eller eksternt?
- ❖ Er identitet noe du kan bestemme selv, eller er det noe som formes av DNA, oppvekst, og omgivelser?
- ❖ Er det noen deler av identiteten din du er stolt eller skamfull over, og ville du endret noe?
- ❖ Når er du mest deg selv?
- ❖ Hvilke hendelser, mennesker og ting har formet deg mest?
- ❖ Er språkene du snakker eller stedet du kommer fra en viktig del av din identitet, og hvorfor?
- ❖ Hva betyr hjem for deg, og når føler du deg ordentlig hjemme?
- ❖ Hvordan ønsker du å bli husket?
- ❖ Hvem er du etter denne lille refleksjonsrunden?

Skriv dine svar & refleksjoner her!

"DET KREVER MOT Å
VÆRE DEN MAN ER"

— KJETIL KORNELIUS KVITEBERG

NØRD-TROMS
MUSEUM